

**Helyi termékek a piacon: a rövid ellátási láncok szabályozása,
különös tekintettel a bevásárlóközösségekre**

Kézirat lezárásának dátuma:

2024.12.10.

Alulírott szerkesztő akként nyilatkozom, hogy a dolgozat elkészítése és a kutatás során nem használtam fel mesterséges intelligenciát.

Tartalomjegyzék

I. Bevezetés	4
II. Jogi háttér	5
III. Rövid ellátási láncok.....	9
1. A rövid ellátási láncok bemutatása	9
2. Rövid ellátási láncok működése az Európai Unióban	12
IV. Bevásárlóközösségek, mint a rövid ellátási lánc szereplői	16
1. A vásárlóközösségek története és működése	16
2. A vásárlóközösségek jogi szabályozása	20
3. A vásárlóközösségek hazai működése	23
V. Következtetések.....	31
VI. Befejezés.....	33
Irodalomjegyzék	35
Felhasznált jogszabályok jegyzéke	38

I. Bevezetés

2023. január 1. napján hatályba lépett, majd megkezdődött az új, 2023-2027-es időszakra szóló közös agrárpolitikai program (a továbbiakban: KAP) végrehajtása. A program többek között olyan reformok megvalósítását helyezi kilátásba, mint a hatékony környezetvédelmi fellépés és környezetbarát termelés (az Európai Zöld Megállapodás célkitűzéseinek megfelelően), vidékfejlesztés, fenntarthatóság és méltányosság a támogatások elosztásában.¹ Ezen elveket szem előtt tartva Magyarország is kidolgozta a saját nemzeti tervét, amelyet az Európai Bizottság 2022. november 7. napján fogadott el.² Az elfogadott stratégiai terv keretein belül helyezték kilátásba a „Videkfejlesztési együttműködés a Rövid Ellátási Láncok Fejlesztéséért” megnevezésű együttműködést. Az együttműködés célja többek között a megnevezésben is szereplő rövid ellátási láncok és a helyi együttműködés fejlesztése a termelés és értékesítés területén. A stratégia azzal indokolva emeli ki ennek szükségességét, hogy hazánkban is egyre nagyobb az igény az olyan termékekre, amelyeket legfeljebb egy értékesítőtől vagy közvetlenül a termelőtől lehetséges megvásárolni. Ennek keretét biztosítanak a kosárközösségek, amelyeknél együttműködnek mind a termelők, mind a fogyasztók, és olyan pozitívumokat hordoznak magukban, mint a társadalmi és környezeti előnyök, illetve a fokozott bizalom termelő és fogyasztó között.³

Az élelmiszerpiac globalizálódásával a kistermelők egyre inkább kiszorulnak a termelésből és helyet kap az ipari avagy konvencionális mezőgazdaság, amelynek számos társadalmi és környezeti hátránya van.⁴ Erre nyújtanak megoldást a rövid ellátási láncok, amelyek megjelenési formája igencsak változatos. Kutatásom középpontjában a kosár- avagy bevásárlóközösségek állnak, amelyek hálózattá nőttek ki magukat Magyarországon, és a fenntartható fejlődés útját jelentik. Figyelemmel arra, hogy az egyes szervezetek igencsak eltérő felépítésűek, egy általam választott bevásárlóközösség vizsgálatán keresztül szeretném kutatni a bevásárlóközösségek működését. Dolgozatom célja az általam választott szervezettel készített interjún keresztül annak részletes vizsgálata és bemutatása, hogy miként járulnak hozzá a kosárközösségek az Európai Unió célkitűzéseéhez. A téma aktualitását mi sem bizonyítja jobban, mint a jelenlegi geopolitikai helyzet.

¹ Európai Bizottság: A közös agrárpolitika: 2023-2027. https://agriculture.ec.europa.eu/common-agricultural-policy/cap-overview/cap-2023-27_hu (letöltés dátuma: 2024.07.28.)

² Európai Bizottság: Magyarország KAP stratégiai terve. https://agriculture.ec.europa.eu/cap-my-country/cap-strategic-plans/hungary_hu (letöltés dátuma: 2024.07.28.)

³ Magyarország Kormánya: Magyarország KAP stratégiai terve, 2023-2027. 95-96. o. <https://cdn.kormany.hu/uploads/document/0/0e/0ec/0ec4a4b0ea4a1f5a0c98ef633503faab726809e0.pdf> (letöltés dátuma: 2024.07.28.)

⁴ Kacz Károly – Miklósné Varga Anita – Troján Szabolcs: A helyi termelői piacok és a termelők helyzete a rövid élelmiszer-ellátási láncokban. Gazdaság és társadalom 2022/2., 26. o.

A különböző konfliktusok ugyanis jelentős mértékben járulnak hozzá a mezőgazdasági termékek árának emelkedéséhez, amely veszélyezteti az élelmiszerellátást. Az ukrán-országi konfliktus megmutatta ennek gazdasági következményeit, és hogy milyen módon tudja veszélyeztetni a helyi és globális élelmiszer-ellátórendszerek megfelelő működését. Az Egyesült Nemzetek Szervezete (ENSZ) Élelmezésügyi és Mezőgazdasági Világszervezetének (FAO) a 2023-2032 közötti időszakra vonatkozó jelentéséből kiderül továbbá az is, hogy nemcsak a politikai helyzet, hanem egyéb tényezők – az infláció, az éghajlatváltozás és a különböző állat- és növénybetegségek – is befolyásolják az ellátást a globalizált élelmiszerpiacon.⁵ Szükség van tehát alternatív megoldásokra, amelyek a helyi termelők bevonásával támogatják a gazdaságot (akár lokálisan, akár regionálisan), és önellátást biztosítanak egy meghatározott szintig. Ennek lehet egy megvalósulási formája a bevásárlóközösségek hálózata.

Dolgozatomban először szeretném bemutatni a rövid ellátási láncok jogi hátterét, különös tekintettel az Európai Unió célkitűzéseire, majd a rövid ellátási láncok hazai, illetve nemzetközi vizsgálatát követően a Magyarországon működő bevásárlóközösségek működését mutatom be. Vizsgálatom középpontjában hazánk egyik megyeszékhelyén működő bevásárlóközösség áll mind a termelői, mind a fogyasztói oldalról. Többek között arra vagyok kíváncsi, hogy a közösség szervezeti felépítése és működési elvei valóban megfelelnek-e az uniós szabályozásban szereplő, rövid ellátási láncra jellemző kritériumoknak. Vizsgálom továbbá azt is, hogy a kínálatot miként alakítják a termelők és hogyan épül fel a vásárlói kör.

Meglátásom szerint a drasztikus klímaváltozás, a természeti erőforrások ilyen mértékű kimerítése, a természet kizsákmányolása szükségessé teszi a termelés és a fogyasztás tudatosabbá tételét. Ennek megvalósítása igényli a helyi gazdálkodók által megtermelt javakon alapuló, önfenntartó és nem mellesleg etikus (kizsákmányolás nélküli) gazdaságot.

II. Jogi háttér

Tízből nyolc megkérdezett európai polgár számára jelent fontos szempontot az élelmiszerek vásárlásánál az a tényező, hogy a megvásárolni kívánt terméket közvetlenül a termelőtől vásárolják – derül ki az *Eurobarometer*⁶ 2022-es jelentéséből.

⁵ OECD-FAO: *Agricultural Outlook 2023-2032*. 42. o.

<https://openknowledge.fao.org/server/api/core/bitstreams/30a4511b-6b25-47e9-be3e-751bbfa86057/content>
(letöltés dátuma: 2024.07.30.)

⁶ *Europeans, agriculture and the CAP. Special Eurobarometer report*. 2022.

Az Európai Bizottság Közös Agrárpolitikát érintő jelentésében hazánk Ciprus és Málta után előkelő helyet foglal el a listán, figyelemmel arra, hogy a megkérdezettek 53%-a számára kiemelkedő jelentőséggel bír, hogy rövid ellátási láncokon keresztül szerezzék be az élelmiszereket.⁷ A helyi élelmiszer-ellátórendszerek, valamint a rövid ellátási láncok térhódítása az Európai Unióban a termelő és fogyasztó közötti kölcsönös előnyöknek köszönhető. Míg az egyik oldalról a fogyasztók közvetlen kapcsolatba kerülhetnek a termelőkkel, és alaposabban megismerhetik a megvásárolni kívánt terméket, továbbá támogatják a helyi gazdaságot, addig a termelői oldalról a közvetítők megszűnésével a részesedés mértéke is nagyobb.⁸

A jogi szabályozás áttekintéséhez a kezdetekhez kell visszanyúlni. Az Európai Unió vidékfejlesztési politikájának 2014-2020 közötti időszakában kerültek előtérbe a helyi termékeket érintő intézkedések. Többek között olyan uniós prioritások kerültek megfogalmazásra, mint az innovatív agrártechnológiák és a fenntartható erdőgazdálkodás támogatása, az élelmiszer-ellátási lánc megszervezése és a szegénység csökkentése. Ezek mindegyike kapcsolódik valamilyen formában a helyi termékekhez. Az pedig, hogy miként lehet ezeket érvényre juttatni, tagállami hatáskörbe tartozik.⁹ A Vidékfejlesztési Program egyik prioritásként megfogalmazott élelmiszer-ellátási lánc megszervezésének sarkalatos pontja a rövid ellátási láncok támogatása. Erre azért indokolt nagy hangsúlyt fektetni, mert a kistermelők, a nem konvencionális gazdálkodást folytató gazdák nehezebb helyzetben vannak a nagyobb gazdaságokkal szemben.¹⁰

Ez Magyarországra különösen igaz, figyelemmel arra, hogy a Központi Statisztikai Hivatal 2020-as felmérése alapján egyre nagyobb méreteket ölt a birtokkoncentráció.¹¹ A birtokkoncentráció egyébként nem csupán hazai, hanem uniós szintű probléma, erre hívta fel a figyelmet az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleményében.¹² A földtulajdon koncentrációja ugyanis ahhoz vezet, hogy a nagyvállalatok kezében egyre nagyobb földterület

⁷ *Europeans, agriculture and the CAP. Special Eurobarometer report.* 2022. 128- 129. o.
<https://europa.eu/eurobarometer/api/deliverable/download/file?deliverableId=82437> (letöltés dátuma: 2024.07.30.)

⁸ *European Parliamentary Research Service: Short food supply chains and local food systems in the EU.* 2. o.
https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2016/586650/EPRS_BRI%282016%29586650_EN.pdf

⁹ Szegedyné Fricz Ágnes: A vidékfejlesztést támogató helyi termékek fogyasztói szempontú vizsgálata. Doktori értekezés. Gödöllő, 2020, Szent István Egyetem. 19-22. o.

¹⁰ Salomonné Máté Andrea: Helyi termékek, termelői piacok szerepe napjainkban. Szakdolgozat. Zalaegerszeg, 2016, Budapesti Gazdasági Egyetem. 15. o.

¹¹ Központi Statisztikai Hivatal: Helyzetkép a mezőgazdaságról, 2020.
<https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/mezo/2020/index.html> (letöltés dátuma: 2024.08.01.)

¹² Európai Gazdasági és Szociális Bizottság (2015/C 242/03) véleménye 1.1.

összpontosul, kiszorítva ezzel a kisebb gazdákat.¹³ Ez a folyamat hazánkban is megfigyelhető, hiszen az 1990-es évektől kezdve az egyre csökkenő kisgazdaságok mellett megerősödtek a közepes és nagygazdaságok.¹⁴

Mindezzel a folyamattal szemben jelen van hazánkban az elaprózódott kisbirtokok és az osztatlan közös tulajdonú földek problémája. Ez azt jelenti, hogy a tavalyi évben több, mint 2 millió hektár mezőgazdasági terület osztatlan közös tulajdonban volt, amely gyakorlatilag egy kényszerközösség. Habár 2020-tól a kormányzati politika törekszik ennek felszámolására, jelenleg is problémát okoz a magyar birtokstruktúra áttekinthetősége.¹⁵ Véleményem szerint az osztatlan közös tulajdonú birtokok problémája szorosan kötődik a termeléshez is, hiszen a rendezetlen tulajdoni viszonyok negatívan befolyásolják a termelést. Megállapítható tehát, hogy a birtokpolitika és a birtokszerkezet jelentős mértékben befolyásolja a mezőgazdasági termelést (és ezáltal az élelmezést is). Ebben a birtokszerkezetben kell egyensúlyt teremteni a nagyvállalatok és a nagyobb gazdaságok, valamint a kistermelők között, hogy egyenlő eséllyel tudjanak termékeikkel a piacra lépni, és részt venni a gazdasági versenyben.

A rövid ellátási lánc definiálására először az Európai Parlament és a Tanács az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztés Alapból nyújtandó vidékfejlesztési támogatásról és az 1698/2005/EK tanácsi rendelet hatályon kívül helyezéséről szóló 1305/2013/EU rendeletében (a továbbiakban: 1305/2013/EU rendelet) került sor. A rendelet célja a fenntartható fejlődés a vidéki területek vonatkozásában, amelynek elengedhetetlen elemei olyan tényezők, mint a fiatal gazdák, a mezőgazdasági kisüzemek, valamint a fent említett rövid ellátási láncok támogatása, amely utóbbi – mint élelmiszerlánc szervezési szempont – az uniós vidékfejlesztési prioritások egyike. A rendelet fogalommeghatározása szerint a helyi gazdaság fejlesztése, a kooperáció, továbbá a termelők, a fogyasztók és a feldolgozók közötti, szoros földrajzi és társadalmi kapcsolatok iránt elkötelezett, korlátozott számú szereplő által alkotott ellátási láncot nevezzük rövid ellátási láncnak.¹⁶ A rendelet megalkotását követően – a fogyasztói magatartás fokozatos megváltozásával – került egyre inkább előtérbe a fenntartható élelmezés és a helyi termelők szerepe az élelmiszer-ellátásban. A fogyasztói magatartás megváltozásán olyan szempontok figyelembevételét értjük, mint a helyi termékek preferálása az importált termékekkel szemben, vagy a hagyományos előállítási módok választása a feldolgozott élelmiszerek helyett.

¹³ Európai Gazdasági és Szociális Bizottság (2015/C 242/03) véleménye 3.3.

¹⁴ Czibalmos Róbert – Kovács Györgyi – Fehér Alajos: Két évtized birtokkoncentrációs folyamatainak vizsgálata Jász-Nagykun-Szolnok vármegyében. Gazdálkodás 2023/02., 136. o.

¹⁵ Magyarország Kormánya: Továbbra is fő cél az osztatlan közös földtulajdon felszámolása. <https://kormany.hu/hirek/tovabbra-is-a-fo-cel-az-osztatlan-kozos-foldtulajdon-felszamolasa> (letöltés dátuma: 2024.08.01.)

¹⁶ Európai Parlament és a Tanács 1305/2013/EU rendelete I. fejezet 1. cikk m) pont, 4. cikk

Az előbbi tendenciáknak köszönhetően az Európai Bizottság két olyan programot is elindított, amelyek célja az európai agrár-élelmiszeripari rendszer versenyképességének és fenntarthatóságának javítása volt, ennek pedig elengedhetetlen eszköze a rövid ellátási láncok ösztönzése.¹⁷

Ez a két program a *Strenght2Food*, valamint a *SMARTCHAIN* projekt. Az előbbi egy ötéves, uniós támogatással működő program, amely 2016 márciusában indult, és célja, hogy kutatásokon alapuló ajánlásokkal lássa el az Európai Unió tagállamait olyan területeken, mint az agrár-élelmiszerellátási láncok és az élelmiszer-minőségi rendszerek fenntarthatóságának elősegítése, valamint a politikai döntéshozók támogatása a hatékonyabb élelmiszer-beszerzési politikák folytatásában. A kutatás többek között olyan aspektusokat vizsgál, mint a rövid ellátási láncok gazdasági, környezeti, valamint társadalmi hatásai.¹⁸ A társadalmi hatások között kiemelendő a társadalmi kohézió és a közösségi hálók erősítése, a vásárlói tudatosság a helyi termékek vonatkozásában, illetve a szolidaritás. A környezeti előnyök között megemlítendő az élelmiszerpazarlás és a hulladék mennyiségének csökkenése, valamint az állattartás körülményeinek javulása.¹⁹

Az Európai Unió környezetpolitikája szempontjából fordulópontot jelent az Európai Zöld Megállapodás, amelynek alapját az éghajlatpolitika képezi és célja a klímasemlegesség 2050-re.²⁰ Habár a megállapodás elsősorban éghajlatpolitikára vonatkozó stratégiákat tartalmaz, a klímasemlegesség megvalósításához hozzájárul a dolgozat témája szempontjából is releváns „Termelőtől a fogyasztóig” stratégia. A stratégia célja egyrészt az élelmiszerpazarlás, valamint az egyes növényvédő szerek használatának csökkentése, másrészt a megfelelő mennyiségű élelmiszer biztosítása ésszerű áron (figyelembe véve a környezeti hatásokat), továbbá a fellépés az élelmiszer csalás ellen.²¹ A Covid-19 világjárvány (illetve véleményem szerint az egyes politikai konfliktusok is) hozzájárultak az élelmiszer-ellátó rendszereket érintő válságokhoz, amelyek kifejtették mind gazdasági, mind pedig

¹⁷ *The European Food Information Council: Short food supply chains: reconnecting producers and costumers.* <https://www.eufic.org/en/food-production/article/short-food-supply-chains-reconnecting-producers-and-consumers> (letöltés dátuma: 2024.08.10.)

¹⁸ *Strenght2Food: Aims & objectives.* <https://www.strenght2food.eu/aims-objectives/> (letöltés dátuma: 2024.08.10.)

¹⁹ *The European Food Information Council: The benefits and sustainability of short food supply chains.* <https://www.eufic.org/en/food-production/article/the-benefits-and-sustainability-of-short-food-supply-chains> (letöltés dátuma: 2024.08.10.)

²⁰ Kurcsik Nóra – Mihály Zsombor – Tóth András József: Az Európai Zöld Megállapodás (EU Green Deal) bemutatása. Körforgásos Gazdaság és Környezetvédelem 2021/4., 2-3. o.

²¹ Az Európai Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának: A „termelőtől a fogyasztóig” stratégia a méltányos, egészséges és környezetbarát élelmiszerrendszerért. Brüsszel, 2020. 05. 20.

társadalmi hatásukat a térségben. Ezek ellensúlyozására a stratégia fontosnak tartja az ésszerű áron és megfelelő mennyiségben folyamatosan hozzáférhető élelmiszerek változatos felhozatalát, valamint a rövid ellátási láncok preferálását. A válsághelyzet(ek)re reagálva az Európai Bizottság létrehozta az európai élelmézbiztonsági válságfelkészültségi és -reagálási mechanizmust, amelynek célja a válság esetén történő együttműködés, továbbá a kockázatértékelés.²²

A fentiek alapján elmondható, hogy a rövid ellátási láncok népszerűsítésében az Európai Uniónak jelentős szerepe van. Rendeletei és egyéb jogi szabályozásai révén hozzájárul ahhoz, hogy egy mindenekelőtt fenntartható és környezetbarát élelmiszer-ellátórendszer jöhessen létre, amely alkalmas akár a válsághelyzetekben is a megfelelő ellátás biztosítására. Többek között ennek is köszönhető, hogy hazánkban is egyre inkább bővül a bevásárlóközösségek száma.

Az egyre fokozódó érdeklődés pozitív előjelzés lehet, hiszen a fenntartható élelmézés elterjedésével számos, globális méretű probléma megoldható lenne. Az Élelmézésügyi és Mezőgazdasági Világszervezet 2024. júliusában kiadott élelmézbiztonsági jelentése igencsak aggasztó. A föld népességének 29%-át, körülbelül 2.3 milliárd embert veszélyeztetett az élelmézés bizonytalansága 2023-ban, míg a teljes népesség 9%-át az éhezés fenyegette. Ez a szám 2019 óta nő. Az egyre növekvő élelmézés-bizonytalanság okaiként a jelentés többek között a háborús konfliktusokat, az éghajlatváltozást, valamint az egészséges élelmiszerekhez való hozzáférés nehézségeit jelöli meg (többek között az élelmiszerárak miatt).²³ Mindezekon túl kiemelendő, hogy a modern szállítási technológiák létrejöttével ma már igencsak nagy távolságokat tud megtenni az élelmiszer-áru. Ennek köszönhetően a termelők között verseny alakult ki, ahol a leginkább hatékonyan termelő gazdaságok tudnak csak versenyben maradni. A költséghatékony termelés érdekében a gazdálkodók egyre több vegyszert, műtrágyát használnak, illetve nem lehet eltekinteni a szállítás során felmerülő károsanyag-kibocsátástól sem. Mindezek a környezeti és szociális problémák mihamarabbi beavatkozást igényelnek.²⁴

III. Rövid ellátási láncok

1. A rövid ellátási láncok bemutatása

²² Európai Unió Tanácsának következtetései a „termelőtől a fogyasztóig stratégiáról. 2020.10. 19. 4. o.

<https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-12099-2020-INIT/hu/pdf> (letöltés dátuma: 2024.08.12.)

²³ Food and Agriculture Organization of the United Nations. *The state of nutrition in the world*. 2024. 3. o., 66-67. o. <https://openknowledge.fao.org/bitstreams/06e0ef30-24e0-4c37-887a-8caf5a641616/download>

²⁴ Benedek Zsófia: A rövid ellátási láncok hatásai. Összefoglaló a nemzetközi szakirodalom és a hazai tapasztalatok alapján. Magyar Tudományos Akadémia Műhelytanulmányok 2014/8., 5. o.

Az előzőekben bemutatottak alapján látható, hogy indokolt az egyre nagyobb az érdeklődés a helyi élelmiszerek és a rövid ellátási láncok iránt mind a fogyasztók, mind az egyes civil szervezetek, illetve a politikai döntéshozók körében is. A rövid ellátási láncok igencsak különbözőek a különböző egészségügyi, környezeti, valamint táplálkozási igényeknek megfelelően, azonban mégis vannak általános jellemzők, amelyek valamennyi rövid ellátási lánc esetében megtalálhatóak. Egyrészt ilyen a rövid távolság termelő és fogyasztó között (innen kapta a nevét is). Ez a távolság nem csupán földrajzi távolságot jelent, hanem a termelő és fogyasztó közötti egyéb szereplő hiányát is (előfordulhat, hogy van ilyen közbe ékelődő szereplő, azonban ezek száma kevés). A gyakorlatban ez akként mutatkozik meg, hogy a felek találkoznak, akár termelői piacon, akár előre megbeszélt helyen. Gyakori még a fenntarthatóság és a környezetbarát termelés, hiszen többnyire kis üzemekben működnek,²⁵ ahol nincs ipari termelés, továbbá nem jellemző az ipari méreteket öltő környezetszennyezés sem.

A rövid ellátási láncok több működési formáját különböztetjük meg. Talán a legismertebb az a platform, ahol közvetlenül a termelőtől, gyártótól vásárolhat a fogyasztó bizalmi viszony alapján, és ahol fontos a személyes interakció. Erre példa a termelői piac, vagy éppen az út mentén történő árusítás. A közvetlen vásárlásnak rengeteg esetköre van, létezik házhoz történő kiszállítás, vagy postai küldemény formájában történő értékesítés is. Ennél a formánál jellemző a kis földrajzi távolság, és hogy a szűk környezetben meglévő kapcsolatokra épül. Nem úgy, mint a rövid ellátási láncok másik típusánál, amely a személyes interakción túlra terjed, és már megkívánja a szorosabb együttműködést. Leginkább a termelők között gyakori ez az együttműködés, mégpedig azok között, akik a gazdaságok üzletein keresztül cserélnék termékeket, így a termék az előállítás helyén kerül eladásra. Előfordulhat, hogy a termelő és a fogyasztó közé beékelődik egy láncszem, így például közvetítők, akik a termékek hitelességét biztosítják (például helyi üzletek). Habár a rövid ellátási láncokra a kis földrajzi távolságok a jellemzők, előfordulhat, hogy a helyi termék az előállítási régió kívüli fogyasztó részére kerül eladásra. Ez azzal jár, hogy esetenként a termék a nemzetközi kereskedelembe kerül, például a borok esetén.²⁶ Az export azonban igencsak ritka, hiszen habár a helyi gazdaságok a régió fogyasztóit el tudják látni termékeikkel, azokat exportálni csupán korlátozottan tudják.²⁷

Jelenleg Magyarországon a rövid ellátási láncok hagyományos típusai az elterjedtek.

²⁵ Benedek: 2014/8. 7-8. o.

²⁶ Kovács Evelin: A rövid ellátási láncok szerepe és lehetőségei- különös tekintettel a Hajdú-Bihar megyei szerveződésekre. Régiókutatás szemle 2021/2., 47-48. o.

²⁷ Benedek: 2014/8. 38.o

Ilyen a termék közvetítőn keresztül történő eladása, ahol a termelőtől a feldolgozóhoz kerül a termék, és csak ezt követően a fogyasztóhoz (például amikor a tejfeldolgozó üzem megvásárolja a nyers tejet helyi gazdától, azt feldolgozza és eladja az üzletében). Hazánkban erre olyan példát is láthatunk, hogy a közvetítő egy kisbolt, ahol a helyi termelők árucikkjei jelennek meg. A helyi termelők támogatása és bevonása az ellátási láncba meglátásom szerint azonban nem csupán környezetvédelmi vagy élelmezésbiztonsági kérdés, hanem ahogy a Kovács Evelin tanulmánya is rámutat, vidékfejlesztési szempontból is kulcsfontosságú a jelentősége. A Balaton környékén ugyanis a helyi termelők a legfőbb beszállítói az éttermeknek, hozzájárulva ezzel a vendéglátás működéséhez.

A hazánkban működő rövid ellátási láncok másik típusa az ún. mozgó boltok. A mozgó bolt valójában egy járművet jelent, amely az adott településen értékesíti helyi termelők termékeit a gazdaság környezetében lévő településeken, meghatározott időszakokban. Ennek modernebb variációja a termékek házhozszállítása, amely a fogyasztó számára talán a legkényelmesebb megoldást nyújtja.

A rövid ellátási láncnak fellelhető olyan típusa is, ahol a gazda a saját területén, gazdaságában fogadja a termékek iránt érdeklődőket, ez a hazánkban működő harmadik típus, nevezetesen a nyitott gazdaság. Magyarországon ennek adnak keretet a „Szedd magad!” akciók, amelyek egyre nagyobb népszerűségnek örvendenek. Fogyasztói oldalról egyrészt megkönnyíti a tájékozódást az, hogy az akció internetes weboldalán lehet tájékozódni a termékek fajtájáról, jellemzőiről, valamint elérhetőségükről, továbbá jellemzően olcsóbban lehet hozzájutni a termékekhez, mintha azokat az üzletben vásárolták volna meg, nem utolsósorban pedig a vásárlói tudatosságot is növeli az a tény, hogy a vevő látja, honnan érkezik az élelmiszer. Termelői oldalról kiemelendő a költséghatékonyság, hiszen nem kell munkaerőt fizetni, amely elvégezné a beszedési munkákat, és nincsenek szállítási költségek sem.

Magyarországon talán a leginkább ismert rövid ellátási lánc forma az értékesítési pontokon történő eladás. Ennek helyszínei a helyi, valamint termelői piacok, amelyek nem csak adásvételi célt szolgálnak, hanem egyúttal segítik kiépíteni a személyes kapcsolatot is termelő és fogyasztó között.²⁸

A dolgozat témáját képező kosárközösségek is a rövid ellátási lánc egyik elemét képezik. Ennek ellenére azonban tevékenységük nem szűkül kizárólag a helyi termékek értékesítésére, hanem fontos szerepet látnak el a helyi közösség kiépítésében²⁹ és a

²⁸ Kovács: 2021/2. 49. o.

²⁹ Kápolnai Zsombor – Nagyné Dr. Molnár Melinda: A bevásárló közösség fogalmi megközelítése Magyarországon. *Studia Mundi-Economica* 2020/1. 26. o.

vidékfejlesztésben is azáltal, hogy a helyi gazdaságokba investált pénzeszegeket helyben tartják, így azok a helyi vendéglátásra, illetve egyéb szolgáltatásokra fordíthatóak. A hazánkban működő rövid ellátási láncok tipizálásába meglátásom szerint akként illeszthetőek, hogy a bevásárlóközösségek felfoghatóak akár értékesítési pontokként is. Működési elvük az, hogy a fogyasztó (megrendelő) az általa megvásárolni kívánt terméket megrendeli, és előre kijelölt helyen és időpontban lehetősége lesz átvenni azt.

2. Rövid ellátási láncok működése az Európai Unióban

Az előzőekben láthattuk, hogy Magyarországon milyen típusai vannak a rövid ellátási láncoknak. A rövid ellátási láncok ösztönzése azonban nem csak hazai, hanem uniós törekvés is, amint azt a fentiekben is láthattuk. A dolgozatom ezen fejezetében az egyes, uniós tagállamokban működő rövid ellátási láncok egy-egy sajátos működési modelljét szeretném ismertetni. A vizsgálat tárgyát az Ausztriában működő „*SpeiseLokal!*”, valamint a Lettországon, illetve Olaszországban létrejött kezdeményezések képezik. Az egyes modellek működésének bemutatását a *Foodlinks* program keretein belül készített esettanulmányok alapján végzem.

A *Foodlinks* projekt az Európai Unió Kutatási és Technológiafejlesztési Hetedik Keretprogramja keretein belül valósult meg 2011 és 2013 között. A program célja az volt, hogy új módszereket dolgozzon ki a fenntartható élelmiszer (és termelés) területén a politikai döntéshozatal összehangolására. A projektpartnerek nem csak uniós tagállamok voltak, hanem ezen túlmenően vizsgálat alá került például az oroszországi Szentpéterváron működő *LavkaLavka* projekt is, vagy az ukrán „*Villa of Roses*”.³⁰ Dolgozatom ezen pontjában azonban a fent hivatkozott tagállamok egy-egy modelljét szeretném bemutatni, kiemelve azok sajátosságait.

Az Ausztriában működő *SpeiseLokal!* egyfajta közösség általi kiskereskedelmet valósít meg. Az eredeti elképzelés szerint a kezdeményezés a helyi közösség azon tagjait fogta össze, akik elhivatottak voltak a helyi élelmiszertermelés iránt, és érdekelték voltak a helyi, illetve globális ellátási rendszerek témakörét illetően. A résztvevők célja egy szolidaritáson alapuló olyan szervezet létrehozása volt, amely a helyi gazdák élelmiszereit, mint kisvállalkozás árusítja. Így indult meg a *SpeiseLokal!* működése 2011-ben, amely a mai napig is aktívan

³⁰ *The Foodlinks project.*

https://www.foodlinkscommunity.net/fileadmin/documents_organicresearch/foodlinks/publications/foodlinks-flyer_general.pdf (letöltés dátuma: 2024. 08. 15.)

folytatja működését, és lát el családokat helyi élelmiszerekkel Alsó-Ausztriában.³¹ Habár az esettanulmány készítése óta eltelt több, mint egy évtized, véleményem szerint a szervezet működési elvei összhangban állnak az Európai Zöld Megállapodás keretén belül meghirdetett „Termelőtől a fogyasztóig” programban írt célokkal.³² Ezt azzal indokolom, hogy az esettanulmány alapján a szervezet által használt erőforrások mértéke igencsak alacsony, köszönhetően annak a ténynek, hogy a gazdák kizárólag a megrendelt, azaz a szükséges élelmiszermennyiséget bocsátják a fogyasztók rendelkezésére. Ezen okból kifolyólag az élelmiszerhulladék is minimalizálható.³³ Harmadrésről pedig kiemelendő, hogy a termékek a termelőktől közvetlenül a fogyasztókhoz kerülnek azáltal, hogy péntekenként azokat a megrendelők átvehetik a szervezet által megadott helyszínen.³⁴ Ez utóbbi jellemző alapján a szervezet megfeleltethető az Európai Parlament és a Tanács 1305/2013/EU rendeletében foglalt rövid ellátási lánc fogalomnak.

A bemutatott osztrák modellől eltér az Olaszországban működő, úgynevezett *Zolle* dobozos rendszer, amely a termelő és a fogyasztó közötti bizalmi kapcsolaton alapul. Míg az előbbi modell esetén a fogyasztó konkrét termékeket választhat ki a szervezet internetes platformján, és a megrendelt termékből a kívánt mennyiséget kapja kézhez, addig ez a *Zolle* rendszer esetén másként történik. A vásárlók a szervezet internetes oldalán különböző tartalmú dobozok közül tudnak választani (van lehetőség gyümölcsöket, zöldségeket, vagy akár húsokat, illetve különböző tejtermékeket tartalmazó dobozok vásárlására), és megrendelik a számukra megfelelőt (megjelölve azt, hogy hány főre kívánnak rendelni). Ennek a rendszernek a bizalmi elemét az adja, hogy a vásárló nem tudja, hogy az adott doboz pontosan milyen termékeket tartalmaz. A termelő a beérkezett rendelés alapján, valamint annak figyelembevételével, hogy mi érhető el nála, összekészíti a dobozt a megrendelő igényeinek megfelelően. Természetesen az alapelvek és a koncepció itt is megegyezik valamennyi hasonló rövid ellátási láncéval: friss és helyi, szezonális termékeket árusítanak. Létrejöttét tekintve elsősorban nem a közösségi érdekek és a szolidaritás volt a fő motiváció, hanem a piac biztosítása olyan termelők számára, akik nem akartak (nem tudtak) részt venni a konvencionális gazdálkodásban. Hasonlóan az osztrák megoldáshoz, a dobozos rendszer kialakítása során is törekedtek a környezetkímélő megoldásokra. A szállítás során ugyanis a kisebb mennyiségű és súlyú szállítmányokat

³¹ Foodlinks evidence document. 58. o.

https://www.foodlinkscommunity.net/fileadmin/documents_organicresearch/foodlinks/CoPs/evidence-document-sfsc-cop.pdf (letöltés dátuma: 2024.08.15.)

³² Ésszerű áron, megfelelő mennyiségű és minőségű élelmiszer-ellátás hangsúlyozása a rövid ellátási láncok előtérbe helyezésével.

³³ Foodlinks: 59. o.

³⁴ Speiselokal bestellablauf. <https://www.speiselokal.org/bestellablauf/> (letöltés dátuma: 2024.08.16.)

biciklivel szállítják ki a megadott címekre, hiszen ennél a megoldásnál nincs megadva átvételi pont, a termék házhoz érkezik.³⁵ Ennek van hazai megvalósulási formája is, mégpedig a korábbiakban is ismertetett ún. mozgó bolt rendszer, amelynek modernebb megvalósulási formája a termékek házhoz szállítása. Az olasz *Zolle* projekt 2018-ban kezdte meg működését, és azóta is működik az olaszországi *Lazio* régióban.³⁶

A rövid ellátási láncok másik megvalósulási formája a termelői piacokon történő értékesítés, amely véleményem szerint hazánkban is az egyik legelterjedtebb megoldás. A lettországi *Straupéban* 2008 óta működik egy, a civilek kezdeményezése alapján indított termelői piac. Sajátossága, hogy a piac a fővárostól, Rigától 60 km-re működik egy vidéki kisvárosban. A kezdeményezés célja az volt, hogy egy olyan platformot teremtsenek, ahol a fogyasztók és a termelők közvetlen tudnak találkozni, és hogy egy alternatív megoldást találjanak, ahol a vásárlóknak és a termelőknek nem kell beutazniuk a városokba ahhoz, hogy friss termékeket, főként élelmiszert vásárolhassanak. Ez összhangban áll azzal a helyi kezdeményezéssel, hogy csökkentsék azt a földrajzi távolságot, amíg az élelmiszer eljut termelőtől a fogyasztóig. Mindemellett nem csupán földrajzi értelemben csökkent a távolság termelő és fogyasztó között, hanem szociális tekintetben is, figyelemmel arra, hogy a két fél közvetlen kapcsolatba kerül ezáltal, és előkerül az a bizalmi elem is, amely a fentiekben bemutatott olasz modellnél is megfigyelhető. További sajátossága ennek a kezdeményezésnek, hogy nem csak arra törekednek, hogy helyi, hanem hogy tradicionális lett termékeket áruljanak. Vagyis habár a termékek nem is kizárólagos mértékben helyiek (hiszen nem csak helyi termelők vesznek részt a projektben), de mindenképpen tradicionális lett elemekkel és sajátosságokkal bírnak.³⁷

Dolgozatom jelen fejezetében bemutattam három, sajátos vonásokkal bíró és eltérő értékek, elemek mentén működő rövid ellátási lánc típust, amelyek Európában működnek. Fontosnak tartom azonban megemlíteni, hogy az általam is hivatkozott, az Európai Unió Kutatási és Technológiafejlesztési Hetedik Keretprogramja keretein belül megvalósult *Foodlinks* project a rövid ellátási láncok vonatkozásában milyen következtetésekre jutott. Megállapítható, hogy a fenntartható élelmezés egyik kulcseleme a gazdaságok anyagi támogatása, amely a rövid ellátási láncok működésének egyik alapköve. Ez nem csupán anyagi támogatást jelent, hanem ösztönzést is a különböző környezetbarát fejlesztések végrehajtására. A másik kulcsfontosságú elem az edukáció. Az edukációnak nem csupán a

³⁵ *Foodlinks*: 63. o.

³⁶ *Foodlinks*: 65. o.

³⁷ *Foodlinks*: 67-68. o.

gazdaságokra kell kiterjednie, és hogy minél szélesebb körűbb legyen a szerepvállalásuk a fenntartható élelmiszergazdálkodásban, hanem a fogyasztókat is el kell érni és megfelelő tájékoztatással ellátni.³⁸

A rövid ellátási láncok előmozdításában az Európai Uniónak fontos szerepe van, erre mutat rá az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság a 2019/C353/11 számú, saját kezdeményezésű véleményében.³⁹ Megállapítható, hogy Európában egyre inkább fejlődnek azok az alternatív, innovatív rendszerek, amelyek arra törekednek, hogy a fogyasztókat és a termelőket közelebb hozzák egymáshoz. Ilyen például az ún. közösségi támogatású mezőgazdaság, amelyet jól reprezentál a fentebb bemutatott osztrák példa. A vélemény használja az agrárökológia kifejezést is, amely új értelmezést ad az élelmezésnek és a mezőgazdaságnak. Összekapcsolva e kettő elemet a célja akként ragadható meg, hogy közelebb hozza a termelőt a fogyasztóhoz akként, hogy közben helyreállítja a mezőgazdasági ellátórendszer és a társadalmi rendszer összhangját. Az agrárökológia nagymértékű fejlődéséhez pedig a nemzeti agrárfejlesztési programok is nagymértékben hozzájárulnak,⁴⁰ ez hazánk esetében is megfigyelhető.

Az agrárökológia Magyarország 2023-2027-ig tartó KAP Stratégiai Tervének (a továbbiakban: Stratégiai Terv) egyik központi eleme lett. Ennek oka az, hogy az egyre gyorsabb ütemben zajló klímaváltozás és a szélsőséges időjárás egyre inkább ösztönzi a gazdálkodókat egy fenntarthatóbb, klímasemleges modellre történő átállásra. Ezek az indokok egyébként megfogalmazásra kerültek az Európai Unió új, közös agrárpolitikai programjában is, amelyben két olyan stratégia is szerepel, amely a mezőgazdaságot érinti (Biodiverzitás és Termelőtől a fogyasztóig). Hazánk ezt szem előtt tartva alakította ki a Stratégiai Tervét az új ciklusra vonatkozóan, amelyben hangsúlyozza, hogy nem a korlátozás, hanem inkább az ösztönzés eszközeivel kíván hatni a gazdálkodókra. Az ösztönzés egyik sarkalatos pontja az Agrár-ökológiai program, amely a gazdák önkéntes vállalásán alapuló, egységes összegű és környezeti vállalásokat ösztönző támogatás. A környezeti vállalások azon túl, hogy a gazdák számára is hosszú távú előnyökkel járnak, egyben hozzájárulnak a KAP Biodiverzitás programjában foglalt célokhoz akként, hogy a gazdák olyan mezőgazdasági termelést folytatnak, amely

³⁸ *Foodlinks: An action plan for sustainability.* 34-35. o.

https://www.foodlinkscommunity.net/fileadmin/documents_organicresearch/foodlinks/publications/Foodlinks_report_low.pdf (letöltés dátuma: 2024.08.16.)

³⁹ Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye (2019/C353/11)- Rövid és alternatív élelmiszerláncok előmozdítása az EU-ban: az agroökológia szerepe

⁴⁰ Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye (2019/C353/11) 1.2., 1.4.

egyben a termőtalajt is védi és javítja a talajegészséget, ezáltal pedig számos egyéb pozitív hatást gyakorol a környezetre.⁴¹

A mezőgazdasági ellátórendszer és a társadalmi rendszer összetettségét helyreállító agrárökológia uniós szintű kiterjesztését szolgálná egy átfogó élelmiszer-politika, amelynek egyik pillére a rövid ellátási láncok kialakítása, fejlesztése, amint azt az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság is hangsúlyozza a 2019/C353/11 véleményében.⁴² Az átfogó élelmiszer-politika felölel egyéb, beavatkozást igénylő területeket is, mint például az éghajlattal szemben ellenállóbb élelmiszer-termelést, az élelmiszer-pazarlás csökkentését az élelmiszer-ellátási láncban, vagy az egészséges és fenntartható étrendek népszerűsítését.⁴³

Az előbb felsorolt területek közül kiemelném az éghajlattal szemben ellenállóbb termelést, hiszen ez jelenleg hazánkban is kulcsfontosságú kérdés. Az éghajlatváltozásnak köszönhetően az aszálykár egyre inkább érinti hazánkat is, amely megmutatkozik a terméshezamban és termésmennyiségben is. A 2024. évre vonatkozó termésbecslésre és bejelentett aszálykárra vonatkozó adatok már rendelkezésre állnak az Agrárminisztériumnál,⁴⁴ amely igencsak komoly aggodalomra ad okot, ugyanis a Nemzeti Agrárgazdasági Kamara tájékoztatása alapján a kukorica esetében idén az elmúlt 15 év harmadik legalacsonyabb termelése várható. Ugyan ez fedezi a hazai igényeket,⁴⁵ de mindenképpen elgondolkodtató, hogy vajon ez meddig lesz így, és amennyiben az éghajlatváltozásnak köszönhetően további aszálykarak lesznek, miként lehet fedezni majd a szükségleteket. Erre lehet egy jó megoldás az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság 2016/C303/08 véleményében foglalt, éghajlattal szemben ellenálló termelés, amely mindenképpen hozzájárulna az élelmezésbiztonsághoz és a fenntartható élelmiszer-ellátáshoz.

IV. Bevásárlóközösségek, mint a rövid ellátási lánc szereplői

1. A vásárlóközösségek története és működése

A vásárlóközösségek modellje hazánkban nagy népszerűségnek örvend. Ezt mi sem bizonyítja jobban, minthogy ma már csekélyebb lakosságszámú településeken is működnek

⁴¹ Nemzeti Agrárgazdasági Kamara: Az agro-ökológiai program a 2023-2027-es támogatási időszakban. 3. o., 11-14. o. <https://www.nak.hu/kiadvanyok/kiadvanyok/7038-agro-okologiai-program-2023/file> (letöltés dátuma: 2024.09.11.)

⁴² Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye (2019/C353/11) 2.1.

⁴³ Európai Gazdasági és Szociális Bizottság (2016/C303/08) véleménye- Fenntarthatóbb élelmiszerrendszerek
⁴⁴ Magyarország Kormánya: Kukorica 2024. évi vetésterület, termésbecslés és bejelentett aszálykár.

<https://kormany.hu/publicapi/document-library/kukorica-2024-evi-vetesterulet-termesbecsles-es-bejelentett-aszalykar/download> (letöltés dátuma: 2024.09.11.)

⁴⁵ Nemzeti Agrárgazdasági Kamara: Módosult a kukorica és a napraforgó terméshezam előrejelzése.
<https://www.nak.hu/tajekoztatasi-szolgaltatas/mezogazdasagi-termeles/107689-modosult-a-kukorica-es-napraforgo-termeshozam-elorejelzese> (letöltés dátuma: 2024.09.11.)

bevásárlóközösségek. Ha a szakirodalmi megközelítést nézzük, akkor a bevásárlóközösségek a rövid ellátási lánc elemeiként definiálhatók, míg saját magukra, mint a gazdaság- és közösségfejlesztés egyik eszközére tekintenek.⁴⁶

A bevásárlóközösségek (és a rövid ellátási láncok) egyre növekvő népszerűségének oka az egyre erősebb válságsorozat: a polikrízis. Jelenleg a gazdasági, társadalmi és politikai válság tünetei nem csupán hazai vagy uniós, hanem globális szinten is egyre inkább jelentkeznek. Így vélekedett Rapkay Bence, Illés Sándor és Stárics Roland már a 2013-ban megjelent tanulmányukban.⁴⁷ Ez a megállapítás véleményem szerint jelenleg, közel 10 évvel később is megállja a helyét, azzal kiegészítve, hogy az ökológiai problémák okozta válságtünetek sem hanyagolhatóak el. Kimerülni látszanak az erőforrások és azok a lehetőségek, amelyek folyamatos fejlődést garantáltak az előző évtizedekben. Ebben a helyzetben természetesen felértékelődik a helyi gazdaság és a helyi gazdaságfejlesztés gondolata,⁴⁸ a krízis rávilágít az önellátás és a rövid ellátási láncok fontosságára. Ez utóbbit jól reprezentálja az is, hogy jelenleg az Európai Unió vidékfejlesztési politikájában is központi szerepet tölt be, valamint hazánkban is vannak ilyen fejlesztésekre irányuló törekvések. Ez utóbbiak közül emelném ki például a konyhafejlesztésre irányuló beruházásokat, amelyek egyik alapkőve a közétkeztetés helyi termékekre épülő megszervezése. Ezen beruházásokat olyan forrásokból lehetséges megvalósítani, mint a Vidékfejlesztési Program.⁴⁹ Habár a közétkeztetés rövid ellátási láncon keresztül történő megvalósítása Kujáni Katalin 2015-ös előadásában még egy lehetséges megoldásként szerepelt, elmondható, hogy ez egy sikeres elképzelés volt, ugyanis a közétkeztetési tárgyú közbeszerzések tekintetében alkalmazandó eljárások sajátos szabályairól szóló 676/2020. (XII. 28.) Korm. rendelet 4.§ (2) bekezdése értelmében a közétkeztetési szolgáltatást nyújtó gazdasági szereplők vonatkozásában kötelező előírás, hogy 2023. január 1-től legalább a beszerzett termékek összértékének 80 százaléka a rövid ellátási láncban beszerzett termékekből, illetve a helyi élelmiszer termékekből származzon. Megemlítendő továbbá a helyi termelői piacokon történő árusítás élelmiszer-biztonsági feltételeiről szóló 51/2012. (VI. 8.)

⁴⁶ Kápolnai – Nagyné: 2020/1. 26. o.

⁴⁷ Rapkay Bence – Illés Sándor – Stárics Roland: A helyi gazdaságfejlesztés egyes gondolati előzményei és következményei. Földrajzi Közlemények 2013/1., 28. o.

⁴⁸ Rapkay – Illés – Stárics: 2013/1. 29. o.

⁴⁹ Kujáni Katalin: Hogyan működik a rövid ellátási lánc Magyarországon c. előadás, Kistermelői élelmiszerek útja a fogyasztókhoz. Hogyan működik a rövid ellátási lánc? Országos nyári szakmai konferencia 2015. július 27. Környezettudatosság a mindennapokban.

<https://docplayer.hu/storage/25/6673081/1730318965/vrVCtYPXDKb3qeuDFXG6Pg/6673081.pdf> (letöltés dátuma: 2024.09.27.)

VM rendelet, amely lényegesen egyszerűbbé tette a helyi piacokon történő értékesítést.⁵⁰ A szabályozás uniós mintát követ, az Európai Parlament és a Tanács élelmiszer-higiéniáról szóló 852/2004/EK rendelete tartalmazza azokat az alapvető követelményeket, amelyek hazánkra is irányadóak, és átültetésre kerültek a fent hivatkozott 51/2012. (VI. 8.) VM rendeletben.⁵¹ Véleményem szerint ennek is köszönhető az, hogy a termelői piacokon történő értékesítés jelenleg is egy meghatározó értékesítési forma hazánkban.⁵² Látható tehát, hogy Magyarországon is egyre inkább felértékelődött a rövid ellátási lánc szerepe, és habár az élelmiszer-ellátás területén még mindig a bevásárlóközpontok, különböző áruházak vannak fölényben, megindult egy, az alternatív ételmezésen és a személyes kapcsolatokon alapuló, bizalomra épülő élelmiszer-ellátási rendszer kiépülése.⁵³

A bevásárlóközösség definiálása nem egyszerű feladat. Ennek oka az is lehet, hogy többféle irányból lehet megközelíteni. Egy azonban mindegyik megközelítés esetén biztos fogalmi elem: a bevásárlóközösségek a rövid ellátási láncokhoz kapcsolódnak. A szervezetek eredetileg az Egyesült Államokból indultak,⁵⁴ megjelenésük hazánkban a kétezres évekre datálható, civil kezdeményezésnek köszönhetően.⁵⁵

Jelenleg a kosárközösség mozgalom a honlapján tartja nyilván a hazánkban működő bevásárlóközösségeket,⁵⁶ amelyeknél látható, hogy számuk egyre inkább növekszik, és nem csak a nagyvárosokban, hanem a kisebb településeken is szép számmal találhatunk ilyen civil szerveződéseket. A bevásárlóközösségek a helyi termékek helyi fogyasztókhoz való eljuttatására szerveződnek szerte az országban.

A termelők, a vásárlók és egy önkéntes csapat együtt, közösségben szervezi meg az élelmiszerek eljuttatását a termelőtől a fogyasztókig. Ekként definiálja magát a bevásárlóközösség mozgalom, amely meglátásom szerint a legszabatosabb definíció, hiszen magában foglal minden olyan elemet, amely jellemző az ilyen szerveződésekre. Gyűjtőfogalom, hiszen a gyakorlatban már számos olyan tevékenységet jelent, amelyet a szakirodalom a bevásárlóközösségek közé sorol.⁵⁷ Ez nem is meglepő, hiszen habár egy

⁵⁰Benedek Zsófia – Balogh Pál Géza – Baráth Lajos – Fertő Imre – Lajos Veronika – Orbán Éva – Szabó G. Gábor – Nemes Gusztáv: Kistermelői sikerek a Covid-19 járvány első hullámában: a személyesség szerepe az értékesítésben. Statisztikai Szemle 2020/12., 1400. o.

⁵¹ 51/2012. (VI. 8.) VM rendelet 1.§

⁵² Csíkné Mácsai Éva – Lehota József: Mezőgazdasági termelők értékesítési csatornaválasztási döntéseinek vizsgálata, különös tekintettel a közvetlen értékesítésre. Gazdálkodás 2013/5. 451-452. o.

⁵³ Kápolnai – Nagyné: 2020/1. 27. o.

⁵⁴ Huszka Péter – Keller Veronika: Civil szervezetek Magyarországon az élelmiszer-pazarlás ellen. Civil Szemle 2024/4., 37. o.

⁵⁵ Kápolnai – Nagyné: 2020/1. 26., 29. o.

⁵⁶ Bevásárló Közösségek. [Csatlakozz - Bevásárló közösségek](#) (letöltés dátuma: 2024.10.11.)

⁵⁷ Kápolnai – Nagyné: 2020/1. 29. o.

hálózatról van szó, az egyes közösségek működése nem teljesen azonos. Kiemelendőnek tartom például a Nyíregyházi Kosárközösség példáját, amely remek lehetőséget nyújt arra, hogy a vásárlók visszajelezzenek az általuk vásárolt termékek vonatkozásában. Ez a gyakorlatban akként valósul meg, hogy a sikeres vásárlást és fizetést követően a fogyasztók kapnak egy e-mailt, amely tartalmazza a termék árát, súlyát és egyéb adatokat, valamint egy üzenőfelületet, ahol személyesen léphetnek kapcsolatba a termelővel és kifejtethetik véleményüket a megvásárolt termékről. Lehetőség van természetesen az internetes világban már jól megszokott csillagos értékelésre is,⁵⁸ így erősítve a termelő és fogyasztó közötti személyes kapcsolatot.

Ha jogi szempontból nézzük a bevásárlóközösségeket, akkor elmondható, hogy többségben valamilyen civil szervezet (vagy egyházközség) keretein belül működnek.⁵⁹ Az általam vizsgált bevásárlóközösség is egyesületi formában működik. Ezek a civil szervezetek többféle célból szerveződtek, ilyen fontos cél lehet például a helyi gazdálkodás erősítése, szolidáris gazdaság elősegítése, vagy az élelmiszer-pazarlás csökkentése. Az élelmiszerellátási láncolat szinte minden szintjén található olyan megoldás, szervezet, vagy közösség, amely igyekszik ezen célokat megvalósítani. A bevásárlóközösségek ebben az értelemben a helyi termelők által előállított termékek gyártásához és értékesítéséhez való hozzájárulást jelentik, lerövidítve az ellátási láncot. Egy platformon keresztül kötik össze a tudatos vásárlók igényeit a termelők rendelkezésre álló helyi termékeivel. Mind termelői, mind pedig fogyasztói oldalról előnyös módja az élelmiszerellátási lánc lerövidítésének. Termelői oldalról megjelenik az, hogy a termelőnek nem szükséges termelői piacokon árulnia termékeit, hanem előre megrendelt mennyiségű árut adhat el a megrendelőknek, ezáltal biztosra tervezheti a bevételét. Ráadásul kiépíthet ezáltal egy állandó vásárlói kört (bevásárlóközösség tagjai), amely a biztos megélhetéshez járul hozzá. A fogyasztók oldaláról megemlíteném a biztonságos és egészséges élelmiszert, amely az ipari méretű gazdaságok működése mellett ma már egy fontos szempont, továbbá azt is, hogy vásárlásával hozzájárul a helyi gazdák, termelők működéséhez azáltal, hogy tőlük vásárol elérhető áron friss termékeket. Ha nem csupán a klasszikus termelői és fogyasztói oldalról vizsgáljuk ezeket a közösségeket, akkor szembetűnő a környezetre gyakorolt hatás is, hiszen egyrészt az ellátási lánc lerövidülésével a szállítás okozta környezetterhelést minimalizálni lehet, továbbá a csomagolóanyagok okozta pazarlás is csökkenthető.

⁵⁸ Nyíregyházi Kosár Közösség: <https://shop.nyiregyhazikosar.hu/blog/2021/12/06/itt-kezd-az-ismerkedest> (letöltés dátuma: 2024.10.12.)

⁵⁹ Kápolnai – Nagyné: 2020/1. 31. o.

Megemlíteném még a közösségre gyakorolt hatást is, hiszen a cél közös: igény az egészséges ételmiszerre, az egészséges táplálkozásra és elkötelezettség a fenntarthatóság iránt.⁶⁰ Természetesen nem lehet eltekinteni attól, hogy vannak bizonyos működési korlátok is. Nem lehetséges ugyanis a közösség valamennyi tagjának igényét kielégíteni a bevásárlóközösségek termelői által előállított termékekből. Ezek az igények vonatkozhatnak bizonyos nem szezonális termékekre, vagy akár olyan mennyiségű ételmiszerre, aminek az előállítása (vagy megtermelése) vagy egyáltalán nem, vagy belátható időn belül nem lehetséges.⁶¹

2. A bevásárlóközösségek jogi szabályozása

A bevásárlóközösségek jogi helyzete és szabályozása hazánkban számos kérdést vethet fel. Fontos elsősorban meghatározni, hogy miként minősülnek ezek a szervezetek. Ehhez a vásárokról, a piacokról, és a bevásárló központokról szóló 55/2009. (III. 13.) Korm. rendelet nyújt iránymutatást. A hivatkozott kormányrendelet 1.§-a rendelkezik a hatályról, amely a Magyarország területén rendezett, illetve tartott vásárokra, piacokra és üzemeltetett bevásárlóközpontokra, valamint a vásárokon, a piacokon és a bevásárlóközpontokban folytatott kereskedelmi tevékenységre terjed ki. Nem tartozik tehát a hatálya alá a kereskedelmi tevékenységek végzésének feltételeiről szóló kormányrendelet szerint közterületen a húsvéti, adventi, karácsonyi és szilveszteri ünnepeken, valamint évente egy alkalommal, kizárólag az adott ünnepen és az azt megelőző 20 napban folytatott kereskedelmi tevékenység.⁶²

Az tehát egyértelműen megállapítható, hogy ez utóbbi kategóriába, illetve az 55/2009. (III. 13.) Korm. r. 1.§ (2) bekezdés b) pontja szerinti alkalmi (ünnepi) vásár kategóriába sem sorolható.⁶³ Ezen túl lényegében már a bevásárlóközösség szervezete az, amely meghatározza a jogi hovatartozását. A kereskedelemről szóló 2005. évi CLXIV. törvény (a továbbiakban: Kertv.) 2.§ 5a. pontjában határozza meg a helyi termelői piac fogalmát. Ez alapján a helyi termelői piac olyan piac, ahol a kistermelő a piac fekvése szerinti vármegyében, vagy a piac 40 km-es körzetében, vagy Budapesten fekvő piac esetében az ország területén bárhol működő gazdaságából származó mezőgazdasági-, illetve ételmiszeripari termékét értékesíti.⁶⁴ Tehát ha

⁶⁰ Huszka – Keller: 2024/4 37-38. o.

⁶¹ David Pearson – Joanna Henryks – Alex Trott – Philip Jones – Gavin Parker – David Dumaesq – Rob Dyball: Local food: understanding consumer motivations in innovative retail formats. British Food Journal 2011/7., 889. o.

⁶² 55/2009. (III. 13.) Korm. rendelet 1.§

⁶³ 55/2009. (III. 13.) Korm. rendelet 1.§ (2) bekezdés b) pont: alkalmi (ünnepi) vásár: ünnepekhez, rendezvényekhez, eseményekhez kapcsolódó alkalmoszerű – legfeljebb 20 napig, indokolt esetben 30 napig tartható – vásár

⁶⁴ 2005. évi CLXIV. törvény 2.§ 5a pont

a termelő terméke(i) a piac (jelen esetben átadóhely) 40 km-es körzetében fekvő gazdaságból származnak, akkor a helyi termelőkre vonatkozó – és meglátásom szerint enyhébb – szabályok vonatkoznak rájuk. Ellenkező esetben a vásári, piaci és vásárcsarnoki árusítás közegészségügyi szabályairól szóló 59/1999. (XI. 26.) EüM rendelet szabályai az irányadóak, amelyet – ahogy azt az elnevezése is mutatja – a vásárokról, a piacokról és a bevásárlóközpontokról szóló kormányrendelet szerinti vásár, piac és bevásárlóközpont üzemeltetése (és természetesen létesítése) során kell alkalmazni. Megjegyzendő, hogy a rendelet továbbra is tartalmaz előírásokat⁶⁵ a helyi termelői piacra vonatkozóan, ám megengedő, diszpozitív jelleggel, azaz bizonyos szabályokat nem szükséges alkalmazni a kereskedelem ezen formája esetén.

Mivel azonban a helyi termékek árusítása és forgalmazása a bevásárlóközösségek fő profilja, ezért azon az állásponton vagyok, hogy a helyi termelői piacokra vonatkozó szabályozás lehet irányadó. A kérdéses joganyag a fentebb már hivatkozott 51/2010. (VI. 8.) sz. rendelet a helyi termelői piacokon történő árusítás élelmiszer-biztonsági feltételeiről. A rendelet összhangban az uniós szabályokkal⁶⁶ határozza meg a helyi termelői piacokon történő árusítás szabályait. Többek között előírja, hogy nem szükséges külön tisztító, illetve fertőtlenítő berendezést biztosítani, amennyiben az élelmiszer-vállalkozó a munkaeszközök tisztítását nem a forgalomba hozatal helyszínén végzi, amennyiben az értékesítés jellegéből adódóan a munkaeszközök tisztítása nem szükséges a forgalomba hozatal helyszínén.⁶⁷ Ugyancsak nem szükséges az ivóvízzel történő ellátás biztosítása sem, amennyiben az élelmiszer-vállalkozó a munkaeszközök tisztítását nem a forgalomba hozatal helyszínén végzi, feltéve, hogy az értékesítés jellegéből adódóan a munkaeszközök tisztítása és fertőtlenítése a forgalomba hozatal helyszínén nem válhat szükségessé, és illemhely rendelkezésre állása esetén az illemhely ivóvíz minőségű folyóvízes kézmosási lehetőséggel felszerelt.⁶⁸ Mindezen megengedő rendelkezések álláspontom szerint hozzájárulnak ahhoz, hogy a termelők számára megkönnyítsék az értékesítést. Az értékesítés körülményeinek pozitív irányba történő megváltozása pedig ahhoz vezet, hogy az értékesítés ezen módja egyre népszerűbbé válik. Ezen feltételezésemet igazolta dr. Kacz Károly, Miklósné Varga Anita és Torján Szabolcs 2022-es kutatásával,⁶⁹ amelyben megfogalmazásra került, hogy a termelői piacok meghatározó szerepet töltenek be hazánkban, 2012 óta számuk évről évre emelkedik.⁷⁰

⁶⁵ 59/1999. (XI. 26.) EüM rendelet 1.§ (1a) pont

⁶⁶ Különösen az Európai Parlament és a Tanács élelmiszer-higiéniáról szóló 853/2004/EK rendelete.

⁶⁷ 51/2010. (VI. 8.) VM rendelet 2.§ a) pont

⁶⁸ 51/2010. (VI. 8.) VM rendelet 2.§ ba)-bb)

⁶⁹ Kacz – Miklósné Varga – Torján: 2022/2., 26. o.

⁷⁰ Kacz – Miklósné Varga – Torján: 2022/2., 33. o.

A helyi termelői piacokra vonatkozó szabályozáson túl megemlítendő, hogy a jogalkotó a kistermelők értékesítésére vonatkozó szabályokat is alkotott a kis mennyiségű, helyi és marginális élelmiszer-előállítás és értékesítés higiéniai feltételeiről szóló 60/2023. (XI.15.) AM rendeletben. A rendelet hatálya többek között kiterjed a kistermelői tevékenység keretében végzett élelmiszer-termelésre, -előállításra és -értékesítésre.⁷¹ Elsősorban azt szükséges definiálni, hogy ki minősül kistermelőnek. A rendelet két kategóriába sorolja a kistermelőket. Az első kategóriába az a kistermelő tartozik, aki kis mennyiségű, saját maga által megtermelt alaptermék, illetve összegyűjtött vadon termő alaptermék értékesít, továbbá a kistermelő élelmiszer-előállítást és -értékesítést végezhet a megtermelt alaptermékéből, illetve összegyűjtött vadon termő alaptermékéből, valamint az adott élelmiszer előállításához szükséges egyéb olyan vásárolt összetevőből, amelynek kistermelő általi megtermelése észszerűen nem elvárható. A második kategóriába tartozó kistermelő a rendelet 3. mellékletében meghatározott kis mennyiségben saját maga által megtermelt alaptermék vagy a saját maga által megtermelt alaptermékéből előállított és hazai előállítású, vásárolt alaptermékéből, valamint egyéb vásárolt összetevőből élelmiszer előállítását és értékesítését végezheti.⁷²

A bevásárlóközösségek szempontjából releváns szabályozás a kistermelő értékesítési helyére vonatkozó 5.§ (1) ad) pont, amely szerint a kistermelő a kistermelői élelmiszert átadópontra értékesítheti. Ezt követően az átadópontra történő értékesítésre vonatkozó szabályozást érdemes megvizsgálni. A rendelet előírja, hogy átadópontra hűtést igénylő élelmiszert kizárólag akkor lehet értékesíteni, ha a végső fogyasztónak történő átadásig a hűtés folyamatosan biztosítva van. A hűtést nem igénylő élelmiszerek vonatkozásában az előírást azt tartalmazza, hogy a szállítás, tárolás és értékesítés során a megfelelő hőmérsékleten, a szennyeződésektől védve kell tartani az élelmiszereket. A rendelet tartalmaz még rendelkezéseket az élelmiszer-adományozás és az élelmiszer-biztonság vonatkozásában, továbbá nyomonkövethetőségi követelményeket is.⁷³

A közvetlen értékesítés ezen módja a fentiek alapján hazánkban szabályozott. A szabályozás azonban nem feltétlen hiánytalan, hiszen az általam ismertett szabályok a helyi termelői piacokra vonatkoznak, nem pedig a bevásárlóközösségekre, azonban meglátásom szerint ezen jogszabályok alá vonhatóak az egyes bevásárlóközösségek. Mindazonáltal az

⁷¹ 60/2023. (XI. 15.) AM rendelet 1.§ (1) a) pont

⁷² Nemzeti Agrárgazdasági Kamara: Megjelent a kis mennyiségű, helyi és marginális élelmiszer-előállítás és értékesítés higiéniai feltételeiről szóló rendelet. <https://www.nak.hu/tajekoztatasi-szolgaltatas/jogszabalyok/235-jogszabalyi-osszefoglalo/106544-megjelent-a-kis-mennyisegu-helyi-es-marginalis-elelmiszer-elovalitas-es-ertekesites-higieniai-felteteleiről-szóló-rendelet> (letöltés dátuma: 2024.10.21.)

⁷³ 60/2023. (XI. 15.) AM rendelet 5.§ (6)-(8) bek., 19 -20. §§

utóbbi években jelentősen megnövekedett a számuk, a hálózat egyre inkább bővül Magyarországon is, ami indokoltá teszi a jogi szabályozást.

A téma aktualitását mutatja az is, hogy az Európai Unió 2023-2027-es időszakra szóló közös agrárpolitikája kiemelten foglalkozik a méltányos és környezetbarát termeléssel, mint agrár-élelmiszeripari céllal.⁷⁴

2. A bevásárlóközösségek hazai működése

Dolgozatom középpontjában a bevásárlóközösségek és azok jogi szabályozása áll. A fentiek alapján látható, hogy konkrét, kifejezetten a bevásárlóközösségekre alkalmazható szabályok nem találhatók sem a magyar jogi szabályozásban, sem pedig uniós szinten. Mindezek alapján törekedtem arra, hogy megkeressem azokat a releváns jogszabályi rendelkezéseket, amelyek alá vonható működésük hazánk joganyagában. Ezen felül látható volt az is, hogy a téma aktualitását megalapozza az, hogy uniós szinten is nagy figyelmet fordítanak a rövid ellátási láncokra. Ennek fényében szeretném megvizsgálni az egyik, hazánkban működő bevásárlóközösség működését. Kutatásomat interjú formájában készítettem el az általam választott kosárközösséget működtető egyesület egyik tagjával, akinek munkája a közösség életének szerves részét képezi. Kutatásom célja annak igazolása, hogy a bevásárlóközösségek megfelelnek az uniós szabályozásban foglalt elveknek és céloknak, továbbá megfeleltethetők az Európai Parlament és a Tanács 1305/2013/EU rendeletében foglalt rövid ellátási lánc kritériumainak. Amint azt a dolgozat II. pontjában is kifejtettem, a rövid ellátási láncot az Európai Parlament és a Tanács 1305/2013/EU rendelete a következők szerint határozza meg: együttműködés, a helyi gazdasági fejlesztése, valamint a termelők, feldolgozók és fogyasztók közötti szoros földrajzi és társadalmi kapcsolatok iránt elkötelezett, korlátozott számú gazdasági szereplő által alkotott ellátási lánc.⁷⁵

Az általam választott kosárközösség működésének ismertetése során szeretnék kitérni arra is, hogy a rendeletben megalkotott fogalmi elemek miként jelennek meg a közösség életében. Végül pedig azt is vizsgáltam, hogy az élelmiszer-ellátás ezen alternatív módja nem csak az élelmezésbiztonság szempontjából, hanem környezetvédelmi és társadalmi aspektusokból is előnyösebb-e, mint a konvencionális gazdálkodás.

⁷⁴Magyarország Kormánya: Magyarország KAP stratégiai terve, 2023-2027.

<https://cdn.kormany.hu/uploads/document/0/0e/0ec/0ec4a4b0ea4a1f5a0c98ef633503faab726809e0.pdf> (letöltés dátuma: 2024.10.15.)

⁷⁵ Az Európai Parlament és a Tanács 1305/2013/EU rendelete I. fejezet 1. cikk m) pont

Választásom indoka az, hogy a vizsgált szervezet nem csupán helyi, hanem országos szinten is jelentős szerepet tölt be, hiszen ez ma Magyarországon a legnagyobb működő bevásárlóközösség. Elsőként szeretném ismertetni a kosárközösség, mint program elindulását és kezdeti céljait, hogy képet kaphassunk arról, miként indul el egy ilyen szervezet működése. A kosárközösség elindulásának története a 2019/2020-as évre vezethető vissza, amely időszakban országos szinten számos településen létesültek hasonló közösségek. Ezen közösségek működése azonban eltérő. Általános az a megoldás, hogy a nagyobb városokban, településeken a vásárlók leadják megrendeléseiket, és az előre meghirdetett, úgynevezett átadónapon ezek átadásra kerülnek. Az interjúalany összehasonlító példaként hozta fel, hogy a megyeszékhely melletti kistelepülésen – figyelemmel a település méretére és ezáltal a vásárlók számára – nem átadónapok működnek, hanem a települési piacon értékesítő termelők számára lehetséges előrendelést leadni, amely rendelés átadására helyben, a piacon kerül sor. Ez a megoldás mind környezetvédelmi, mind pedig gazdaságossági szempontból is előnyös. Egyrészt a piacon keletkező hulladék mennyisége redukálható azzal, hogy a termelők előre tudják, hogy miből mennyit fognak eladni, másrészt pedig a termelők számára is van egy garantált bevétel.

Ahogy azt fentebb is kifejtettem, az általam vizsgált bevásárlóközösség szerveződése a 2019-es évre datálható. Ekkor alakultak meg a szervezet alapjai, és kezdődött meg a termelők szervezése. A folyamatot azonban félbeszakította 2020-as Covid-19 járvány, amely kihatott a termelőkre is azáltal, hogy a piacok és az értékesítési felületek bezárásával valamennyi értékesítési lehetőségüket elveszítették. Ennek okán alternatív megoldások váltak szükségessé. A közösség már a járvány előtt megalakította *social media* felületét a Facebookon, amely a pandémia alatt értékesítési platformot nyújtott a termelők számára, ezáltal is elérhetőbbé téve a termelőket és termékeiket a vásárlók számára. A pandémia folyamán a működés – értelemszerűen a járványügyi szabályozások miatt – rendhagyó volt, a vásárlók a *social media* felületeket használva választhattak a termékkínálatból és adhatták le rendeléseiket, amelyeket nem a ma már megszokott átadónapokon, hanem helyben, a termelőknél vehettek át.

Az első átadónap megszervezésére 2020 nyarán került sor, valójában ezen időpontban alakult meg a közösség ma is ismert működési formája. Az első átadónapot követően ugrásszerűen megnőtt az érdeklődők száma, amit mi sem bizonyít jobban, minthogy az első átadónapon 16 vásárló volt, amely szám hétről hétre megduplázódott, olyannyira, hogy 2020 őszére ez a szám már átlagosan 150 főre növekedett. Természetesen a vásárlói kör bővülését a termelők számának növekedése követte, illetve a szervezet működési kereteit is ahhoz kellett

igazítani, hogy gyakorlatilag pár hónapon belül a többszörösére emelkedett a termelők és a vásárlók száma is.

A 2020-as évtől napjainkig tehát a szervezet jelentős átalakuláson ment keresztül. 2024-ben hetente körülbelül 220 vásárló fordult meg a közösségnél, ezzel hazánk legnagyobb bevásárlóközösségévé téve a szervezetet.⁷⁶

A közösség megalakulásakor a következő célokat tűzte ki maga elé (és továbbra is ezen elhatározások mentén működik): a helyi gazdaság segítése és az egészséges élelmiszerekhez való hozzáférés. A helyi gazdaság fejlesztése megjelenik a fent is ismertetett rövid ellátási lánc definícióban, ennek kíván eleget tenni a szervezet azáltal, hogy a termelőkkel közösen meghatározott elvek mentén előállított termékeket méltányos áron eljuttatják a fogyasztókhoz. Sarkalatos pont még az egészséges élelmiszerekhez való hozzáférés is. Ez utóbbit talán azért szükséges jobban megvizsgálni, mert a közösség erre kiemelt figyelmet fordít és európai uniós célkitűzés is egyben. Meg jelenik a fentebb már említett, „Termelőtől a fogyasztóig” stratégiában, amelynek célja, hogy az élelmiszerek egészségesebbek és fenntarthatóbbak legyenek.⁷⁷ Ezzel kapcsolatban kiemelném az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság (2020/C429/34) véleményét a Bizottság közleményéről az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának: A „termelőtől a fogyasztóig” stratégia a méltányos, egészséges és környezetbarát élelmiszerért (a továbbiakban: az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság 2020/C429/34 véleménye). A véleményben az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság különös figyelmet szentel egy olyan átfogó élelmiszer-politika kidolgozásának, amelynek célja a fenntartható élelmiszer-ellátási láncból származó, egészséges étrend biztosítása, továbbá a mezőgazdaság táplálkozási és ökoszisztéma-szolgáltatásokkal való összekapcsolása. Az egészséges étrenden belül kiemelésre kerül, hogy ezek az élelmiszerek széles körben kaphatóak és megfizethetőek legyenek.⁷⁸ Mindezen elvek és célkitűzések tökéletesen megjelennek a szervezet életében is.

A gyakorlatban ez a kiemelt figyelem a bioélelmiszerek termelésében és abban a szemléletben mutatkozik meg, hogy a közösség nyitott olyan termelőkre is, akik konvencionális gazdálkodást folytatnak, azzal a kitéttel, hogy permetezési naplóval tudják igazolni, hogy kizárólag akkor került sor vegyszerek alkalmazására, amikor az feltétlenül szükséges. A permetezési napló vezetése egyébként jogszabályi kötelezettség (mint nyilvántartási

⁷⁶ Ennek egyik okaként az interjúalany a helyi lakosokat jelölte meg, miszerint aktívabbak az ilyen és ehhez hasonló civil kezdeményezések során.

⁷⁷ Az Európai Unió Tanácsának következtetései a „termelőtől a fogyasztóig” stratégiáról. 2020.10.19. 11-12. o. <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-12099-2020-INIT/hu/pdf> (letöltés dátuma: 2024.10.21.)

⁷⁸ Európai Gazdasági és Szociális Bizottság (2020/C429/34) véleménye 3.1., 4.1.1.

kötelezettség). A növényvédelmi tevékenységről szóló 23/2010. (IV. 23.) FVM rendelet 30.§ (1) bekezdése előírja, hogy az értékesítésre szánt növény, növényi termék előállítása, raktározása és feldolgozása során végzett növényvédőszeres kezelésekről permetezési naplót vagy tartalmában annak megfelelő gazdálkodási naplót kell vezetni. Ugyanez a kötelezettség áll fenn akkor is, ha a 10 hektárnál nagyobb területen gazdálkodó termelő rovarölő szert alkalmaz.⁷⁹ A termelőknek tehát eleget kell tenniük az átláthatóság⁸⁰ követelményének. Az átláthatóság nem csak a vásárlók számára fontos, hanem a termelőkre is egyfajta nyomást helyez, hogy minél kevesebb vegyszert alkalmazzanak, ezzel elősegítve a biotermékek elterjesztését és a bio permetszerek alkalmazását. A bioélelmiszerek termelése, azaz az ökológiai termelés és az ahhoz kapcsolódó törekvések illeszkednek a Közös Agrárpolitika célkitűzéseivel. Kettős szerepénél fogva eleget tesz a fogyasztók bioélelmiszerekkel kapcsolatos igényeinek, másrészt pedig hozzájárul a környezet- és állatvédelemhez is. Az ökológiai termelés éppen ezen okokból aktuális téma uniós szinten is, erre világít rá az Európai Parlament és a Tanács 2018/848 rendelete az ökológiai termelésről és az ökológiai termékek jelöléséről, valamint a 834/2007/EK tanácsi rendelet hatályon kívül helyezéséről (a továbbiakban: az Európai Parlament és a Tanács 2018/848 rendelete).

A megfelelő minőségű termék hozzáférhetővé tétele és a nyomonkövethetőség,⁸¹ mint az előbb hivatkozott rendeletben foglalt célok megvalósítását a kosárközösség is szem előtt tartja működése során. Ennek egyik eszközeként szolgál az előbbieken bemutatott permetezési napló. A permetezési napló vezetése folytán naprakész információk állnak rendelkezésre azzal kapcsolatban, hogy az egyes növényeket, termékeket mivel kezelték. Belátható ugyanis, hogy nincs olyan mennyiségű termelő Magyarországon, akik termékeivel egy egész országot el lehetne látni, így az egészséges (bio) élelmiszerek előállítása, ha országos szinten nem is, de lokálisan elérhető. Ezt a célt tűzte ki maga elé a közösség az elindulásakor, és ez kíséri végig a mai működését is.

A szervezet működési kereteinek megszilárdulásával és a közösség bővülésével új értékek integrálódtak a szervezet céljai közé, így például az élelem-önrendelkezés és a szolidáris gazdaság. Az élelem-önrendelkezés magában foglalja, hogy az ország egy-egy régiójában az ott élő lakosok nagy többségében helyben termelt élelmiszerekből tudják fedezni a szükségleteiket, míg a szolidáris gazdaság a profitkényszer kivonását jelenti az élelmelés területén. Ennek megvalósítására a kosárközösség különböző projekteken keresztül törekszik.

⁷⁹ 43/2010. (IV.23.) FVM rendelet a növényvédelmi tevékenységről 30.§ (7) bek.

⁸⁰ Azaz, hogy látható legyen a termesztési technológia, valamint az alkalmazott vegyszerek.

⁸¹ Európai Parlament és a Tanács 2018/848 rendelete preambulum (22) bek.

A célok áttekintését követően meglátásom szerint elmondható, hogy az általam vizsgált bevásárlóközösség működése és céljai összhangban állnak az uniós agrár-ökológiai és élelmiszerbiztonsági törekvésekkel. Külön kiemelném aktualitása miatt a „Termelőtől a fogyasztóig” stratégiát, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság (2020/C429/34) véleményét, valamint az Európai Parlament és a Tanács 2018/848 rendeletét, hiszen ezen jogforrások vizsgálatát követően jutottam arra a következtetésre, hogy a bevásárlóközösségek megfelelő alternatívát nyújthatnak egy méltányos, fenntartható és egészséges élelmiszer-ellátási rendszernek.

A célok és működési elvek lefektetését követően a működési kereteket és a szervezeti formát vizsgáltam. A szervezet egyesületi formában működik, amelynek működése nem szűkíthető le kizárólag a bevásárlóközösségre, ugyanis a működtető egyesület több, élelmiszerrel projektet is működtet, ezek egyike a kosárközösség. A közösség felépítése akként néz ki, hogy alkalmi munkavállalókkal működnek, akik az egyes projektekbe csatlakoznak be, és végzik el az ahhoz kapcsolódó munkákat. Ezen munkavállalók, valamint az önkéntesek munkáját felügyelik és koordinálják az egyesületi tagok.⁸² Ez utóbbiak a háttérfolyamatokat működtetik, így a például a fordításban segédkeznek, előadásokat tartanak, informatikai háttérmunkát végeznek. Kiemelt szerepe van a közösség működésében a munkákat segítő önkénteseknek.⁸³ Az önkéntesek leginkább a pénteki átadónapokkal kapcsolatos, valamint az azokat megelőző, csütörtöki előkészületekben segédkeznek. A 30 önkéntesből heti szinten 15-17 önkéntes vesz részt a munkálatokban, akik összetétele igencsak változatos. Szinte minden korosztályból, társadalmi rétegből találkozhatunk önkéntesekkel a szervezet tagjai között. Meglátásom szerint ez a változatosság az, amely a szervezet egyik legnagyobb előnyét adja, hiszen megalapozza a közösségi jelleget, és elősegíti a helyiek összefogását, a közösségépítést tekintet nélkül életkorra, végzettségre és társadalmi helyzetre. Az együttműködés pedig elősegíti az egyes személyek által képviselt értékek közelítését. A szervezet felépítésének bemutatását követően szükségesnek tartom megemlíteni másik oldalról a termelők működését is.

Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleményében (2020/C429/34) megjelenik a biogazdálkodással vagy egyéb környezetbarát módszerrel foglalkozó termelők és a rövid ellátási láncot előmozdító kezdeményezések (beleértve a kosárközösségek) kapcsolata: ez utóbbi tényező hozzájárul a méltányos árak eléréséhez, amely magával hozza azt, hogy egyre több ember számára lesz elérhető a bio/egyéb környezetbarát módon előállított élelmiszer. Ha

⁸² Az egyesületi tagok száma 15-re tehető.

⁸³ A közösség körülbelül 30 önkéntessel dolgozik.

pedig ezek a kezdeményezések helyi szinten is képesek kielégíteni a szükségleteket, az előmozdítja a foglalkoztatást és az élelmiszerrendszerek rezilienciáját is.⁸⁴ Ez a jelenség megfigyelhető a szervezet működésében, hiszen alapvető fontosságú elv, hogy olyan kínálat álljon rendelkezésre alapélelmiszerekből, amely kielégíti az élelmiszer szükségletet és megvásárolható helyi termelőktől.⁸⁵ Ezt veszik figyelembe a termelői kör kiépítésénél, ahol megfigyelhető egyfajta együttműködés is, amelyre az alábbiak során kitérek. A termelők részvétele kétoldalú. Egyrészt a közösség az előbb ismertetett alapelv mentén maga is keres termelőket. A bevásárlóközösség működésének kezdetén kizárólag így tudtak termelőkkel működni. A termelők keresése az úgynevezett termelői koordinátor feladata, aki – jelenleg – hiánytermékekkel kapcsolatban keresi fel a termelőket. A hiánytermékeket azért szükséges hangsúlyozni, hiszen ma már bőven jelentkeznek maguk a termelők is. Így tehát másik oldalról a termelők is igényt tartanak arra, hogy a kosárközösség keretein belül eladásra kínálhassák a termékeiket, amely mindenképpen egy pozitív prognózis, hiszen látható, hogy nem csupán vásárlói, hanem termelői oldalról is nagy a hajlandóság az alternatív kezdeményezésekre.

Jelentkezés (illetve adott esetben felkeresés) esetén a szervezetbe való bekerülés is többtényezős. Meghatározó egyrészt az, hogy a termelő olyan termékeket értékesítsen, amelyre van kereslet. Egyik oldalról tehát a vásárlói igények és a piac biztosításának lehetősége határozza meg azt, hogy kik csatlakozhatnak termelőként a bevásárlóközösséghez. Másrészt azon termelők, akik feldolgozott termékeket kívánnak értékesíteni,⁸⁶ kizárólag úgy tehetik meg ezt a bevásárlóközösség keretein belül, hogy az alapanyagokat is rendelkezésre bocsátják. Ennek indoka a vásárlók különböző ízlésvilágában rejlik. Ezáltal a vásárlók – amennyiben a feldolgozott élelmiszert nem találják megfelelőnek – a termelő által kínált nyersanyagokból saját ízlésük szerint tudnak előállítani termékeket. Harmadrészt, szintén igazodva az uniós célkitűzésekhez a termelők kiválasztása során előnyt élveznek azok, akik bio- vagy vegyszermentes gazdálkodást folytatnak.⁸⁷ Kulcsfontosságú elem az együttműködési képesség, hiszen az alternatív élelmiszer-ellátás ezen modellje az egyes résztvevők közötti együttműködésre épít. A termelők a vásárlói megrendelések és visszajelzések alapján működnek és értékesítik termékeiket, míg a vásárlók és maga a kosárközösség is kapcsolatban állnak. Itt mutatkozik meg a rövid ellátási láncok fogalmi meghatározásának második eleme,

⁸⁴Európai Gazdasági és Szociális Bizottság (2020/C429/34) véleménye 4.2.4-4.2.5.

⁸⁵ Illetve akár hazai termelőktől. Az interjúalany azért hangsúlyozta ki a hazai termelőket, mert például biolisztet nem állítanak elő a megyében, ezt más magyar termelőktől szerzik be.

⁸⁶ Ilyen például a lekvár vagy a különböző szörpök.

⁸⁷ Ugyanakkor a nem vegyszermentes (vagy bio-) gazdálkodást folytató termelők is piacra kerülhetnek, amennyiben a fejezet elején írt feltételeknek megfelelnek.

az együttműködésre törekvés. Ez véleményem szerint azonban nem csupán belső, szervezeti szinten értékelhető, hanem közösségi szinten is, a vásárlók hajlandósága és együttműködése annak érdekében, hogy támogassák a helyi gazdákat és a helyi gazdaságfejlesztést.

Kutatásom során felmerült bennem kérdésként, hogy az egyes termékek vonatkozásában vannak-e minőségi előírások, továbbá, hogy a biztonságos és egészséges élelmiszer követelményének miként tud a kosárközösség eleget tenni. Az európai uniós „élelmiszerjog” egyik sarkalatos pontja ugyanis a biztonságos és egészséges élelmiszerhez való hozzáférés, amely hozzájárul az állampolgárok egészségéhez, valamint szociális és gazdasági érdekek is kapcsolódnak hozzá, amint azt az Európai Parlament és a Tanács 178/2002/EK rendelete is hangsúlyozza.⁸⁸ Az élelmiszerbiztonság érdekében figyelembe kell venni az élelmiszer előállítási folyamat valamennyi aspektusát egészen a termeléstől az értékesítésig (hiszen a lánculat minden elemének hatása lehet az élelmiszerbiztonságra).⁸⁹ Az alapvető, és az előbbi pontban is ismertetett hazai jogszabályi kereteken kívül a kosárközösség nagymértékben épít a vásárlói visszajelzésekre a termékek minősége szempontjából. Ennek indoka az, hogy ekkora mennyiségű árunál nem lehet mindent minőség-ellenőrzés alá vonni (kivéve amennyiben a termék már érkezéskor feltűnően hibás, mivel az rögtön visszaküldésre kerül), így elsősorban a vásárlói visszajelzések azok, amik jelentősek a termékek minősége és biztonságossága szempontjából. Panasz esetén a vásárlói visszajelzéseket a termelői koordinátor továbbítja a termelők felé, akik vagy csereterméket hoznak, vagy ha az nem lehetséges, akkor visszatérítik az árat. A panaszkezelés ezen módja véleményem szerint igencsak vásárlóbarát, ugyanis például a bevásárlóközpontban vagy akár a piacon nincs lehetőség pénzvisszatérítésre abban az esetben, ha a vásárló valamely élelmiszerrel nem elégedett. Ebben az esetben jön képbe újra a termelők együttműködési képessége, mint kritérium, hogy a vásárlók által adott visszajelzések alapján mennyire hajlandóak a termékfejlesztésre. Az együttműködési képességen túl látható, hogy közvetlen kapcsolat jön létre a fogyasztó és a termelő között azáltal, hogy lehetőség van arra, hogy a fogyasztó a terméket közvetlenül a termelőtől vásárolja meg, továbbá hogy visszajelzést adjon a minőség szempontjából.

A feldolgozott termékek esetén a tényleges értékesítést ízlelés teszt előzi meg, amelyen felül további előírás az ilyen élelmiszerekkel szemben, hogy a használt alapanyagok nagy része

⁸⁸ Az Európai Parlament és a Tanács 178/2002/EK rendelete az élelmiszerjog általános elveiről és követelményeiről, az Európai Élelmiszerbiztonsági Hatóság létrehozásáról és az élelmiszerbiztonságra vonatkozó eljárások megállapításáról preambulum (1) bek.

⁸⁹ Az Európai Parlament és a Tanács 178/2002/EK rendelete preambulum (12) bek.

hazai termelésű legyen, ezzel is eleget téve a helyi gazdaság fejlesztését érintő követelményeknek. A fentebb is említett átláthatóság követelményének érvényesülését biztosítja az, hogy feldolgozott termékek esetén átláthatónak kell lennie a beszerzési forrásnak is. Ezek elsőre szigorú kritériumoknak tűnhetnek, azonban a termelőknek ez a rendszer nagyon sok szempontból előnyös. Egyrészt a gazdák a termékek értékesítésére rengeteg energiát fordítanak, például előfordulhat, hogy nem értenek a marketinghez, ezáltal nehezebben tudják eladni termékeiket, vagy a termelői piacokon való részvétel során nincs idejük a termeléssel foglalkozni, mert annyira leterheltek. Ezen negatívumok kiküszöbölésére is alkalmas a bevásárlóközösség, hiszen a vásárlók összefogásával leveszi a gazdák válláról az értékesítéssel kapcsolatos terheket,⁹⁰ ami ahhoz vezet, hogy a termelésre tudnak koncentrálni és több, jó minőségű terméket állítanak elő.

Az éppen eladásra szánt termékeket a közösség honlapján érhetik el a vásárlók, ahol terméktípusra bontva találhatóak meg az egyes élelmiszerek, azok ára és az esteleges termékinformációk,⁹¹ valamint a termelői bemutatkozások is. A honlapra minden héten hétfő este kikerülnek az éppen aktuális termékek, és azon keresztül adhatóak le a rendelések, melyek a péntekenként megtartott átadónapokon vehetőek át. A termékkínálat alakítása során előnyt élveznek természetesen a szezonális termékek, amelyre a vásárlók egyre több figyelmet fordítanak. A szezonálisfókusz elősegíti a fenntartható élelmiszer-fogyasztást és megkönnyíti az elérhető, egészséges étrendre történő áttérést. Ezt hangsúlyozza az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye egy olyan fenntartható élelmiszer-címkézési keret felé, amely lehetővé teszi a fogyasztók számára, hogy fenntartható élelmiszereket válasszanak (2023/C75/14) (a továbbiakban: az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság 2023/C75/14. sz. véleménye).⁹² Ezzel összhangban áll a szervezet vásárlóinak magatartása, hiszen az elmúlt 4 év tapasztalata azt mutatja, hogy a vásárlók tudatosabbak, hozzászórtak ahhoz, hogy a közösség által kínált és megvásárolt termékek szezonális élelmiszerek. Ez a tudatosság befolyásolja a vásárlók magatartását akkor is, amikor nem a kosárközösség termékeit, hanem például bevásárlóközpontok áruit vásárolják meg.⁹³

Kiemelendő továbbá a fogyasztói szokások közül az ökológiai válsággal szembeni tudatosság. Ebben kulcsfontosságú szerepet játszik az is, hogy a kosárközösség a vásárlókat tájékoztatja a környezeti állapotokról is. Erre jó példa az idei, 2024-es száraz, csapadékmentes

⁹⁰ Időnként egy-egy termék reklámozásra is kerül.

⁹¹ Zöldség, gyümölcsök esetén például a termelési mód.

⁹² Európai Gazdasági és Szociális Bizottság (2023/C75/14) véleménye, 2.1.

⁹³ Ez megmutatkozik például abban, hogy a fogyasztó megnézi az adott termék származási helyét.

nyár, ahol rengeteg gyümölcs és zöldség ment tükre a mostoha időjárás viszonyok miatt, erről pedig a vásárlók is tájékoztatást kaptak. Ez a tájékoztatás pedig nem csak azt tudatosítja a fogyasztókban, hogy ökológiai válság van, hanem érezteti annak közvetlen, rájuk gyakorolt hatását is azáltal, hogy megértik, hogy bizonyos termékek tönkrementek, elpusztultak a környezeti állapotok miatt. A válság gyakorlati érzékelésén keresztül a fogyasztók maguk is érzékelhetik mindazt, amire az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság saját kezdeményezésű véleményében már 2020-ban rámutatott: az éghajlatváltozás veszélyezteti az alapvető élethez szükségesekhez, így az élelmiszerhez való hozzáférést is.⁹⁴

Az általam vizsgált kosárközösség tehát alapvetően a szolidáris gazdálkodás, élelem-önrendelkezés, valamint környezettudatosság mentén működik, amely célok mellé még további célkitűzéseket tűztek ki a jövőre nézve. Egyrészt ilyen terv egy olyan informatikai rendszer fejlesztése, amellyel a termelőket országos szinten lehetne összefogni, akár egyéni értékesítésben is. Az informatikai rendszer segítené a közösségeket is azzal, hogy a termelőket láthatóvá teszi, az általuk termelt termékek mellett. Ez a célkitűzés egy alternatív élelmiszer-rendszert hozna létre, amely az élelem-önrendelkezést országos szinten valósíthatná meg.

V. Következtetések

A következtetéseim bemutatása során először arra szeretnék kitérni, hogy miként sorolható be a rövid ellátási láncok közé a bevásárlóközösség. Kutatásom során arra a következtetésre jutottam, hogy az Európai Parlament és a Tanács 1305/2013/EU rendeletében foglalt, a rövid ellátási láncokra vonatkozó fogalmi elemek mind megtalálhatóak az általam vizsgált szervezet működésében. Ezek közül elsősorban az együttműködést emelném ki, amely megmutatkozik mind belső, szervezeti szinten (a termelők és a közösség, illetve a termelők és a fogyasztók viszonylatában), továbbá kifelé is, a vásárlók egymás közötti kapcsolatában és a közös célkitűzésekben. A célkitűzések a következők: helyi gazdaságfejlesztés, szolidaritás, élelem-önrendelkezés, továbbá az egészséges élelmiszer megfelelő áron történő hozzáférhetővé tétele.

A megyeszékhelyen található bevásárlóközösség a vásárlókat és a termelőket összefogva törekszik ezen célok megvalósítására. Megjelennek a szoros földrajzi és társadalmi kapcsolatok is. A szoros földrajzi kapcsolatok alatt az ellátási lánc szereplői közötti rövid távolság értendő, amely egyrészt földrajzi értelemben vizsgálendő, másrészt pedig megközelíthető abból a szempontból is, hogy a termék hány szereplőn keresztül jut el a fogyasztóhoz. Megállapítható, hogy az általam vizsgált modell esetében – figyelemmel arra,

⁹⁴ Európai Gazdasági és Szociális Bizottság (2020/C429/07) véleménye a fiatalok strukturált részvételéről az éghajlattal és a fenntarthatósággal kapcsolatban az uniós döntéshozatali folyamatban, 3.4.

hogy helyi, a megyeszékhely közelében tevékenykedő termelőket alkalmaznak – megvalósul a rövid földrajzi távolság, mint szempont. Ezt alátámasztja továbbá az is, hogy a termelőtől a fogyasztóig a termék csupán egy közvetítő csatornán megy keresztül, ez pedig maga a kosárközösség. Ez utóbbi jellemző miatt igazolást nyer a definíció azon pontja, amely a korlátozott számú gazdasági szereplőre vonatkozik. Megállapítom tehát, hogy a bevásárlóközösségek működése megfeleltethető a rövid ellátási lánc kritériumainak.

Kutatásom kiterjedt arra is, hogy a bevásárlóközösségek (ezen belül is az általam vizsgált szerveződés) működése mennyire van összhangban az uniós élelmiszerpolitikai célkitűzésekkel és elvekkel. Ennek kapcsán elsősorban a helyi gazdaságfejlesztést és az egészséges élelmiszerhez való hozzáférést emelném ki, mint az általam vizsgált szervezet alapvető céljait. A helyi gazdaságfejlesztés már szerves része az Európai Unió vidékfejlesztési politikájának, több stratégiában is megjelenik,⁹⁵ amely mellett az egészséges élelmiszerhez való hozzáférés is jelentős figyelmet kapott az utóbbi években.

Az Európai Zöld Megállapodás keretén belül megindított „Termelőtől a fogyasztóig” stratégia kulcselemeként fogalmazza meg a fenntartható és egészséges élelmiszer-ellátást, amely egybeesik a kosárközösség céljával. Ennek egyik eszköze a bioélelmiszerek termelése, amelyre már az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság is felhívta a figyelmet.⁹⁶ A növényvédő szerek alkalmazása hazánkban is szabályozott, nyilvántartás vezetési kötelezettség áll fenn a növényvédő és rovarölő szerek alkalmazása esetén annak érdekében, hogy az egészséges élelmiszer-ellátást biztosítsák.⁹⁷ Szorosan kötődik a helyi gazdaságfejlesztéshez és ellátáshoz az élelem-önrendelkezés is, hiszen a cél az, hogy a helyi lakosság igényeit teljes mértékben lefedő, alternatív ellátási modellt lehessen biztosítani. Az egyre fokozódó ökológiai válsághelyzetben pedig igenis szükséges alternatív megoldások megtalálása, hiszen az éghajlati válság az élelmiszerellátást is veszélyezteti. Erre a tényre igyekszik felhívni a figyelmet a kosárközösség, amelynek másik célkitűzése az edukáció, a vásárlók tudatosabbá tétele, valamint a szezonális központú szemléletmód terjesztése. Fentiek alapján megállapítom, hogy az általam vizsgált szervezet működése összhangban áll és megfelel az Európai Unió szabályozásának és az élelmiszerpolitika területén kialakított célkitűzéseinek, amely által egy nagyszerű alternatívát nyújt a fenntartható élelmezés megszervezésére.

Harmadrésről azt is megvizsgáltam, hogy a kosárközösség, mint alternatív élelmiszer-ellátási mód nem csak az élelmezésbiztonság szempontjából, hanem környezetvédelmi és

⁹⁵ Többek között a „Termelőtől a fogyasztóig” programban.

⁹⁶ Európai Gazdasági és Szociális Bizottság (2020/C429/34) véleménye

⁹⁷ 43/2010. (IV. 23.) FVM rendelet a növényvédelmi tevékenységről

társadalmi aspektusokból is előnyösebb-e, mint a konvencionális, ipari gazdálkodás. Az élelmiszerbiztonság szempontjából úgy gondolom, hogy meggyőző érv lehet a kosárközösségek működése mellett az, hogy arra törekednek arra, hogy a helyi lakosságot ellássák létfontosságú termékekkel. Természetesen, ha a hatékonyság szempontjából vizsgálom, akkor egyértelműen a konvencionális, ipari gazdálkodás az effektívebb, azonban kérdés, hogy milyen áron. A bio, vegyszermentes (vagy adott esetben ritkán vegyszerezett) termékek ugyanis alapjai az egészséges ételkészítésnek. Környezetvédelmi szempontból is rengeteg előnye van a bevásárlóközösségeknek, hiszen mint a rövid ellátási láncok egyik típusai, nincs szükség országokon, kontinenseken át történő szállításra (vagy adott esetben nem olyan nagy távolságot kell megtenni), és a környezet ily módon történő nagyfokú szennyezésére, hiszen a termékek a termelőtől a közösségek által szervezett átadónapokon közvetlenül jutnak el a fogyasztókhoz. Azzal, hogy a fogyasztók előre eldöntik, hogy miből, mennyit szeretnének vásárolni, csökkenthető a felesleg és a hulladék mennyisége is. Végül társadalmi szempontból kiemelném a közösségépítést, és a termelők összehozását a fogyasztókkal, akik között egy kölcsönös előnyökkel járó együttműködés alakulhat ki.

VI. Befejezés

Véleményem szerint az általam vizsgált bevásárlóközösség működése képet adott arról, hogy hogyan is néz ki egy alternatív ellátási rendszer, ahol az egyes szereplők más értékek mentén mozognak, mint a hagyományos, globalizált élelmiszer-ellátó rendszerben. Ilyen kiemelendő különbség például, hogy amíg a globalizáció magával hozta a profitorientáltságot, addig az általam vizsgált közösség egyik alapvető fundamentuma az élelmiszerellátás profitorientáltság alóli kivonása, tekintettel arra, hogy az élelmiszer létszükséglet.

Ez a szolidáris gondolkodásmód jelenik meg az élelmiszerfelesleg kezelése során, valamint az egyes vásárlói panaszok kezelése vonatkozásában is. Az egyre növekvő, ma már körülbelül 220 fős vásárlói kör is azt bizonyítja, hogy az emberek igénylik a változást, és nyitottak a hasonló alternatív kezdeményezésekre, amely mindenképpen egy pozitív előjelnek tekinthető. A minket érintő ökológiai válság és a geopolitikai konfliktusok miatt olyan változtatások szükségesek, amelyek a környezetünk lehető legkisebb terhelésével és károsításával nyújtanak megoldásokat a problémákra. Ilyen megoldásként jöhetnek szóba a rövid ellátási láncok, amelyek népszerűségét az Európai Unióban a dolgozatomban II. fejezetében

is hivatkozott felmérés⁹⁸ bizonyítja: tízből nyolc európai polgár számára jelent fontos szempontot az élelmiszer vásárlásnál az a tényező, hogy a kívánt terméket közvetlenül a termelőtől vásárolják, azaz rövid ellátási láncan keresztül jut el a termelőtől a fogyasztóig. Ez az eredmény bizalomra ad okot, hiszen vélelmezhető, hogy a lakosság igényt tart egy hosszú távon fentarthatóbb, környezetkímélőbb élelmiszerellátási rendszer kialakítására. Ebben pedig nagy szerepe van az Európai Unió tudatos politikájának. A dolgozatomban megjelenített uniós jogforrások mind hozzájárultak ahhoz, hogy ez a tudatos szemlélet nemcsak tagállami, hanem lokális szinten is megjelenjen. Ezt bizonyítja a bevásárlóközösségek hálózatának működése is, amely hasonló alapokon és elképzelésen működik.

Habár a bevásárlóközösségek még nem nyertek konkrét szabályozást sem uniós, sem tagállami szinten, kutatásom alapján úgy gondolom, hogy a fenntartható jövő megvalósítása érdekében alkalmas megoldást nyújthatnak az élelmezésbiztonsági problémák megoldására. Ezt a szemléletemet támasztja alá az is, hogy az utóbbi időben kibővült a hálózat, és ma már kisebb településeken is találkozhatunk egy-egy ilyen közösséggel, azaz a társadalom is nyitott az alternatív megoldásokra.⁹⁹

Kiemelve az általam is vizsgált kosárközösséget úgy gondolom, hogy ez egy nagyszerű példa lehet más hasonló kezdeményezések számára, amelyekkel elindulhatnánk egy olyan úton, amely az élelmiszerválság(ok) redukálásához, környezettudatos fogyasztáshoz és szolidáris termeléshez vezet.

⁹⁸ *Europeans, agriculture and the CAP. Speacial Eurobarometer report.* 2022. 128- 129. o.
<https://europa.eu/eurobarometer/api/deliverable/download/file?deliverableId=82437> (letöltés dátuma: 2024.10.21.)

⁹⁹ <https://kosarkozosseg.hu/halozat/> (letöltés dátuma: 2024.10. 29.)

Irodalomjegyzék

Benedek Zsófia: A rövid ellátás láncok hatásai. Összefoglaló a nemzetközi szakirodalom és a hazai tapasztalatok alapján. Magyar Tudományos Akadémia Műhelytanulmányok 2014/8.

Benedek Zsófia – Balogh Pál Géza – Baráth Lajos – Fertő Imre – Lajos Veronika – Orbán Éva-Szabó G. Gábor – Nemes Gusztáv: Kistermelői sikerek a Covid-19 járvány első hullámában: a személyesség szerepe az értékesítésben. Statisztikai Szemle 2020/12. 1398-1415.o.

Czibalmos Róbert – Kovács Györgyi – Fehér Alajos: Két évtized birtokkoncentrációs folyamatainak vizsgálata Jász-Nagykun-Szolnok vármegyében. Gazdálkodás 2023/02. 123-138. o.

Csíkné Mácsai Éva – Lehota József: Mezőgazdasági termelők értékesítési csatornaválasztási döntéseinek vizsgálata, különös tekintettel a közvetlen értékesítésre. Gazdálkodás 2013/5. 451-459.o.

David Pearson – Joanna Henryks – Alex Trott – Philip Jones – Gavin Parker – David Dumaresq – Rob Dyball: Local food: understanding consumer motivations in innovative retail formats. British Food Journal 2011/7. 886-899.o.

Huszka Péter – Keller Veronika: Civil szervezetek Magyarországon az élelmiszer-pazarlás ellen. Civil Szemle 2024/4. 31-49.o.

Kacz Károly – Miklósné Varga Anita – Troján Szabolcs: A helyi termelői piacok és a termelők helyzete a rövid élelmiszer-ellátási láncokban. Gazdaság és társadalom 2022/2. 24-46.o.

Kápolnai Zsombor – Nagyné Dr. Molnár Melinda: A bevásárló közösség fogalmi megközelítése Magyarországon. Studia Mundi-Economica 2020/1. 26-36.o.

Kovács Evelin: A rövid ellátási láncok szerepe és lehetőségei- különös tekintettel a Hajdú-Bihar megyei szerveződésekre. Régiókutatás szemle 2021/2. 45-58.o.

Kurcsik Nóra – Mihály Zsombor – Tóth András József: Az Európai Zöld Megállapodás (EU Green Deal) bemutatása. Körforgásos Gazdaság és Környezetvédelem 2021/4. 5-27.o.

Rapkay Bence – Illés Sándor – Stárics Roland: A helyi gazdaságfejlesztés egyes gondolati előzményei és következményei. Földrajzi Közlemények 2013/1. 28-39.o.

Salamonné Máté Andrea: Helyi termékek, termelői piacok szerepe napjainkban. Szakdolgozat., Budapesti Gazdasági Egyetem, Zalaegerszeg, 2016.

Szegedyné Fricz Ágnes: A vidékfejlesztést támogató helyi termékek fogyasztói szempontú vizsgálata. Doktori értekezés. Szent István Egyetem, Gödöllő, 2020.

Internetes források

Bevásárló Közösségek. [Csatlakozz - Bevásárló közösségek](#)

Europeans, agriculture and the CAP. Speacial Eurobarometer report. 2022.

<https://europa.eu/eurobarometer/api/deliverable/download/file?deliverableId=82437>

Európai Bizottság: A közös agrárpolitika: 2023-2027.

https://agriculture.ec.europa.eu/common-agricultural-policy/cap-overview/cap-2023-27_hu

Európai Bizottság: Magyarország KAP stratégiai terve.

https://agriculture.ec.europa.eu/cap-my-country/cap-strategic-plans/hungary_hu

European Parliamentary Research Service: Short food supply chains and local food systems in the EU.

https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2016/586650/EPRS_BRI%282016%29586650_EN.pdf

Európai Unió Tanácsának következtetései a „termelőtől a fogyasztóig stratégiáról. 2020.10. 19.

<https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-12099-2020-INIT/hu/pdf>

Food and Agriculture Organization of the United Nations. The state of nutrition in the world. 2024.

<https://openknowledge.fao.org/bitstreams/06e0ef30-24e0-4c37-887a-8caf5a641616/download>

Foodlinks: An action plan for sustainability.

https://www.foodlinkscommunity.net/fileadmin/documents_organicresearch/foodlinks/publications/Foodlinks_report_low.pdf

Foodlinks evidence document.

https://www.foodlinkscommunity.net/fileadmin/documents_organicresearch/foodlinks/CoPs/evidence-document-sfsc-cop.pdf

Központi Statisztikai Hivatal: Helyzetkép a mezőgazdaságról, 2020.

<https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/mezo/2020/index.html>

Kujáni Katalin: Hogyan működik a rövid ellátási lánc Magyarországon előadás Kistermelői élelmiszerek útja a fogyasztókhoz. Hogyan működik a rövid ellátási lánc? Országos nyári szakmai konferencia 2015. július 27. Környezettudatosság a mindennapokban.

<https://docplayer.hu/storage/25/6673081/1730318965/vrVCtYPXDKb3qeuDFXG6Pg/6673081.pdf>

Magyarország Kormánya: Kukorica 2024. évi vetésterület, termésbecslés és bejelentett aszálykár.<https://kormany.hu/publicapi/document-library/kukorica-2024-evi-vetesterulet-termesbecsles-es-bejelentett-aszalykar/download>

Magyarország Kormánya: Magyarország KAP stratégiai terve, 2023-2027.
<https://cdn.kormany.hu/uploads/document/0/0e/0ec/0ec4a4b0ea4a1f5a0c98ef633503faab726809e0.pdf>

Magyarország Kormánya: Továbbra is fő cél az osztatlan közös földtulajdon felszámolása.
<https://kormany.hu/hirek/tovabbra-is-a-fo-cel-az-osztatlan-kozos-foldtulajdon-felszamolasa>

Nemzeti Agrárgazdasági Kamara: Az agro-ökológiai program a 2023-2027-es támogatási időszakban.
<https://www.nak.hu/kiadvanyok/kiadvanyok/7038-agro-okologiai-program-2023/file>

Nemzeti Agrárgazdasági Kamara: Módosult a kukorica és a napraforgó termés hozam előrejelzése.
<https://www.nak.hu/tajekoztatasi-szolgaltatas/mezogazdasagi-termeles/107689-modosult-a-kukorica-es-napraforgo-termeshozam-elorejelzese>

Nyíregyházi Kosár Közösség: <https://shop.nyiregyhazikosar.hu/blog/2021/12/06/itt-kezd-az-ismerkedest>

OECD-FAO: Agricultural Outlook 2023-2032.

<https://openknowledge.fao.org/server/api/core/bitstreams/30a4511b-6b25-47e9-be3e-751bbfa86057/content>

Speiselokal bestellablauf. <https://www.speiselokal.org/bestellablauf/>

Strenght2Food: Aims & objectives. <https://www.strength2food.eu/aims-objectives/>

The European Food Information Council: Short food supply chains: reconnecting producers and costumers. <https://www.eufic.org/en/food-production/article/short-food-supply-chains-reconnecting-producers-and-consumers>

The European Food Information Council: The benefits and sustainability of short food supply chains. <https://www.eufic.org/en/food-production/article/the-benefits-and-sustainability-of-short-food-supply-chains>

The Foodlinks project.

https://www.foodlinkscommunity.net/fileadmin/documents_organicresearch/foodlinks/publications/foodlinks-flyer_general.pdf

Felhasznált jogszabályok jegyzéke

59/1999. (XI. 26.) EüM rendelet a vásári, piaci és vásárcsarnoki árusítás közegészségügyi szabályairól.

2005. évi CLXIV. törvény a kereskedelemről.

55/2009. (III.13.) Korm. rendelet a vásárokról, a piacokról, és a bevásárlóközpontokról.

43/2010. (IV.23.) FVM rendelet a növényvédelmi tevékenységről.

51/2010. (VI.8.) VM rendelet a helyi termelői piacokon történő árusítás élelmiszer-biztonsági feltételeiről.

60/2023. (XI.15.) AM rendelet a kis mennyiségű, helyi és marginális élelmiszer-előállítás és -értékesítés higiéniai feltételeiről.

Európai Gazdasági és Szociális Bizottság (2015/C 242/03) véleménye. Földszerzés – figyelmeztetés Európának és közlő veszély a családi gazdaságokra.

Európai Gazdasági és Szociális Bizottság (2016/C 303/08) véleménye. Fenntarthatóbb élelmiszerrendszerek.

Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye (2019/C353/11). Rövid és alternatív élelmiszerláncok előmozdítása az EU-ban: az agroökológia szerepe.

Európai Gazdasági és Szociális Bizottság (2020/C429/07) véleménye. A fiatalok strukturált részvételéről az éghajlattal és a fenntarthatósággal kapcsolatban az uniós döntéshozatali folyamatban

Európai Gazdasági és Szociális Bizottság (2020/C429/34) véleménye. A Bizottság közleményéről az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának: A „termelőtől a fogyasztóig” stratégia a méltányos, egészséges és környezetbarát élelmiszerrendszerért.

Európai Gazdasági és Szociális Bizottság (2023/C75/14) véleménye. Egy olyan fenntartható élelmiszer-címkézési keret felé, amely lehetővé teszi a fogyasztók számára, hogy fenntartható élelmiszereket válasszanak.

Európai Parlament és a Tanács 178/2002/EK rendelete az élelmiszerjog általános elveiről és követelményeiről, az Európai Élelmiszerbiztonsági Hatóság létrehozásáról és az élelmiszerbiztonságra vonatkozó eljárások megállapításáról.

Európai Parlament és a Tanács 1305/2013/EU rendelete az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból (EMVA) nyújtandó vidékfejlesztési támogatásról és az 1698/2005/EK tanácsi rendelet hatályon kívül helyezéséről.

Európai Parlament és a Tanács 2018/848 rendelete az ökológiai termelésről és az ökológiai termékek jelöléséről, valamint a 834/2007/EK tanácsi rendelet hatályon kívül helyezéséről.

Európai Parlament és a Tanács 852/2004/EK rendelete az élelmiszerhigiéniáról.

Az Európai Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának: A „termelőtől a fogyasztóig” stratégia a méltányos, egészséges és környezetbarát élelmiszerrendszerért. Brüsszel, 2020. 05. 20.